MOTVIND
NORGE

Ávjovári luonddugáhttenlihttu
Naturvernforbundet i Ávjovárri

BIEGGAFÁPMU VAI BOAZODOALLU?

FÁDDÁRAPORTA 3

Oanehis veršuvdna

1. almmuheapmi 18.06.2020, sámegiel veršuvdna 18.07.2020

BIEGGAFÁPMU VAI BOAZODOALLU?

Fáddáraporta 3

Oassi A

Almmuhan: Vuostebiegga Norggas ja Ávjovári Luonddugáhttenlihttu

Dáhton: 18.06.2020, sámegiel veršuvdna 18.07.2020

Doaimmahus: Svein Lund, Peer Gaup, Piera Jovnna Somby
Buohkat orrot Guovdageainnus ja leat Ávjovári Luonddugáhttenlihtu stivrramiellahtut

Ovdasiidu: Máret Ánne Sara

Sámás: Risten Lango, Mikkel Magnus Utsi, Siri Broch Johansen

ISBN: 978-82-691830-5-4 (Digitála, sámegiel almmuheapmi)

BIEGGAFÁPMU – Vuostebiekka raportačoakkáldat

Bieggafápmu lea jurddašuvvon ođasmuvvi energiijan, muhto huksemiin leat stuora váikkuhusat earret eará dearvvašvuhtii, eallinkvalitehtii ja luondduvalljivuođa massimii. FN luonddupanela IPBES árvvoštallá ahte areálabillisteapmi ja luondduvalljivuođa massin lea seamma stuora áitta eallimii eatnama alde go dálkkádatrievdan. Billisteami ja luonddumassima lea veadjemeahttun jorgalahttit.

Norggas lea dássážii addon sullii 100 konsešuvnna, main lagabui bealli lea juo huksejuvvon. Vuosttaldeapmi lassána dađistaga go váikkuhusat ain ilbmet.

Vuostebiegga Norgga raportačoakkáldagain »Bieggafápmu / Vindkraft» háliida lasihit diđolašvuođa bieggafámu birra. Vuosttas raporta lei areálabillistemiid birra, ja nubbi fas boazodoalu ja eamiálbmotrivttiid birra.

Dán raporta, mas leat njeallje oasi, meannuda viidát bieggafámu ja boazodoalu gaskasaš diliid. Vásáhusat bieggafámuin boazoguohtunguovlluin deattuhuvvojit.
Boahttevaš raporttat gieđahallet earret eará infrajienaid, jienaid ja dearvvašvuođa ja bieggafápmohuksemiid ekonomiija.

Vuostebiegga Norga oaivvilda ahte bieggafápmohuksen ii leat dálkkádatváddu čoavddus . Min ulbmil lea bissehit huksemiid Norggas.

Ovdasátni

2004 bođii NČE:s[1] ja Boazodoallohálddahusas raporta man namma lei *Vindkraft og reindrift* (Bieggafápmu ja boazodoallu). Dalle ledje unnán vásáhusat bieggafápmohuksemiin boazodoalloguovlluin, ja jurdda lei gávnnahit mo dán guovtti luonddugeavaheami sáhttet doaibmat ovttas. 16 jagi maŋŋil leat čoggon olu vásáhusat. Vásáhusat mat leat dahkkon, ja máid mii čoahkkáigeassit dás, leat dahkan ahte mii gohčodit dán raportta ***Vindkraft ELLER reindrift? / Bieggafápmu VAI boazodoallu?.***

2020:s leat hirbmat stuora bieggafápmohuksemat Norggas. Ovttas dahket dát stuorámus sisabahkkema norgga luonddus mii goassege lea dahkkon ja stuora oassi min luonddus billistuvvo agálaččat. Dan dahket dan namas ahte fuolahit buohkaide ruoná fámu ja gádjut máilmmi dálkkádatroasuin.

Bieggafápmohuksen ii billis dušše fal luonddu, muhto maiddái guohtunealáhusaid vuođu. Dán raporttas mii fuomášuhttit máid bieggafápmohuksen boazodoalloguovlluin daguha bohccui, boazodollui ealáhussan ja sámi kultuvrii.

Raportta lea álggahan Ávjovári Luonddugáhttenlihttu, báikkálašsearvi mii fátmmasta Norgga guokte stuorimus boazodoallosuohkaniid, Guovdageainnu ja Kárášjoga. Raportta doaimmahusas leat Peer Gaup, Piera Jovnna Somby ja Svein Lund. Ragnhild Sandøy, Vuostebiegga Norgga doaimmaheaddji, lea oasálastán teavsttain ja redigeremiin. Dasa lassin leat máŋggas searvan teavsttaiguin, illustrašuvnnaiguin, dieđuiguin, jorgalemiin ja kritihkalaš lohkamiin. Háliidit giitit earenoamážit Arvid Jåma, Mads Kappfjell, Betty Kappfjell, Gudmund Sundlisæter, Anne Nesbakken, Ánde Somby, Bård S. Solem, Mads Løkeland-Stai, Christina Fjeldavli ja Arne Müller. Maŋemuš lea čállán olles kapihttala Ruoŧa bealde vásáhusain.

Dát šattai olu viiddát materiála go leimmet jurddašan. Eat vuordde ahte buohkat dán lohket álggus gitta lohppii. Mii leat juohkán dán njealji oassái. Vuosttaš oassi sisttisdoallá álggahusa, bajilgova, čoahkkáigeasu ja konklušuvnnat, eará oasit čilgejit čiekŋaleappot bieggafámu proseassaid, boazodoalu eavttuid ja bieggafámu váikkuhusaid boazoguohtunguovlluin. Go raporta šattai nu stuoris, de eat nagodan almmuhit visot máŋga gillii. Olles raporta almmuhuvvo dárogillii, ja vuosttaš oassi sámegillii ja eŋgelasgillii. Mii sávvat ahte olbmot geat máhttet lohkat sihke sámegillii ja dárogillii maiddái lohket raportta eará osiid.

Mii háliidit giitit ruhtadeami ovddas Luonddugáhttenlihtus (riikadásis, fylkkasearvvit Finnmárkkus, Romssas, Nordlánddas ja Trøndelágas ja báikkálaš searvi Romssas) ja maid Vuostebiegga Norggas.

Raporta almmustuvvo Vuosttebiegga Norgga raportačoakkáldagas ja Finnmárkku Luonddugáhttenlihtu neahttasiiddus. Lea lohpi máŋget ja juohkit.

Vuosttaš veršuvdna álmmuhuvvui dárogillii 18.06.2020 ja lea nu guhkás go lei vejolaš ođasmahtton dan rádjái. Lea ollu dáhpáhuvvame bieggafápmoáššis, ja leat ain olu dieđut maid háliidivččiimet mielde. Mii áigut ođasmahttit čállosa 2020 čavčča mielde. Dalle mii njulget boasttuvuođaid ja váilevašvuođaid ja dán olis ávžžuhit lohkkiid geain leat oaivilat raportii čálistit midjiide: *avjovarri@naturvernforbundet.no*

[1] Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta, dárogillii Norges vassdrags- og energidirektorat, NVE

Olles raportta sisdoallu

Oassi A – Bajilgova, čoahkkáigeasu ja konklušuvnnat
Oassi B – Boazodoallu, bieggafápmu ja vahágat
Oassi C – Vásáhusat bieggafámus boazodoalloguovlluin
Oassi D – Lágat, konsešuvdnagieđahallan, máhttovuođđu ja váikkuheaddjit

Dán oasi sisdoallu

A1. Álggahus: Bieggafápmu ja boazodoallu – sáhttá go ovttastahttit?....6
A2. Stuorimus uhkádus boazodoalu vuostá?....8
Geat leat bieggafámu duohken?....13
Ii makkárge seanadeapmi....14
A3. Raportta čoahkkáigeassu....15
(B1) Muhtun fáktát boazodoalu birra....15
(B2) Muhtun dieđut bieggafámu birra....18
(B3) Movt bieggafápmu váikkuha boazodollui?....21
Njuolggo guohtunvahágat....21
Fysalaš rusttegiid garvin....21
Turbiinnat caggin....21
Ráhkadusbargu....21
Johtingeainnuid gidden....22
Elfápmolinjját....22
Elliidčálgu....22
Váikkuhusat boazodolliide....22
Eahpesihkkaris váikkuhusat....22
Váidudeaddji doaimmat?....22
(C1) Bieggafámu vásáhusat čieža boazoguohtunguovllus....23
(C2) Boazoguohtuma vásáhusat bieggafámu vuosttildeamis....25
Fovsen....25
Bugenduottar (Kvitfjell / Raudfjell)....26
Fálesrášša....26
Gaalpie (Kalvvatnan)....26
Davvi....27
Øyfjellet....27
(C3) Ruoŧa bieggafápmu ja boazodoallu....28
(D1) Láhkaásahus ja áššemeannudeapmi....30
Áššemeannudanproseassa....30
Vuolggaheapmi....30
Dieđáhus....31
Váikkuhusčielggadeapmi....31
Konsešuvdnaohcan....31
Detálljaplána....31
Heaittiheapmi....31
Lágat mat váikkuhit bieggafápmohuksemii....31
(D2) Máhttovuođđu....33
(D3) Váikkuheaddjit....35
A4. Muhtin konklušuvnnat ja jearaldagat....37
Stuora sánit láhkaortnegiin....37
Čáhppes ja ruoná profihtta....37
Myhta ruoná molsuma birra....38
Čoavddus gulahallama bokte?....39
Konsuleanttat - huksejeddjiid reaŋgan....40

Oahppat ovddešáiggi boasttuvuođain?.....41
Ceavzilis ealáhusa loahppa.....42
Oassi stuorát áššis.....43
Gáldut.....45

A1. Álggahus: Bieggafápmu ja boazodoallu – sáhttá go ovttastahttit?

Davvi bieggafápmorusttegiid plánejuvvon guovllus Davvesiidda ja Deanu gielddain. Olgeš bealde govas Rásttegáisseaibbuš, gasku govas Vilgesrášša. Gasku govas ja almmiravddas gurut guvlui leat plánat cegget bieggafápmoturbiinnaid.
(Govven: Rolf Erik Poppe)

Maŋemuš jagiid leat oaidnán hirbmat stuora lassáneami beroštumiin álggahit ođđa bieggafápmoprošeavttaid inspirerejuvvon oktasaš norgga-ruota ruhtademiin maid gohčodit »ruoná sertifikáhtat». Goappašat riikkain leat sullii bealli bieggafápmohuksemat boahtán boazoguohtoneatnamiidda, ja dát lea mielddisbuktán ollu riidduid goabbat bealde riikkaráji. Okta boazoeaiggát guhte lea ožžon bieggafápmoindustriijarusttegiid iežas boazoguohtunorohahkii dajai gieskat ahte sii dohkkehedje huksema, danin go eai oaidnán man stuora váikkuhusat šadde. Dál sii gal oidnet vahágiid ja gáhtet, muhto dál lea beare maŋŋit. Lassin dan huksemii mii lea dahkkon ja mat addet stuora váttisvuođaid, lea juo addon konsešuvdna viiddidit rusttegiid. Dá lea okta máŋgga ovdamearkkain gos boazodoallit ja earát geain lea gullevašvuohta boazodollui dávjá dihtet beare unnán bieggafámus. Nuppi bealde dihtet sihke huksejeaddjit dahje hálddahusat beare unnán boazodoalu birra. Sihke luonddugáhttejeaddjit ja eará olbmot dábálaččat dihtet beare unnán dán guovtti birra ja unnán dan birra manin eai heive seamma guvlui.

Oktiibuot leat almmolaš ásahusat, konsuleantafitnodagat ja dutkit čállán máŋggaid čuđiid siidduid bieggafámu ja boazodoalu gaskavuođaid birra. Oassi dás lea namuhuvvon juolgenohtain ja gáldolisttus. Ovdáneapmi lea mannan hui jođánit, ja 10-20 jagi boares čielggadusat eai leat ožžon áigái vásáhusaid mat leat bieggafápmohuksemiin boazodoalloguovlluin. Olu dáin čállosiin lea diŋgojuvvon huksejeddjiin dahje organisašuvnnain ja ásahusain mat háliidit heivehit huksemiid ja

gávnnahit vugiid nu ahte boazodoallu ii leat hehttehussan dáidda. Boazodolliid vásáhusat leat unnán oidnosis dáin, ja dat iskosat mat leat dahkkon leat unnán dovddus ja eaige leat ođasmahtton. Dát lea duogáš dán raportii.

Našunála bieggafápmorámma oktavuođas lasihii NČE doahpagiid «garra eksklušuvdna» ja «litna eksklušuvdna» gáibádusaide mat galge caggat dahje unnidit bieggafápmohuksema. Energiijaeiseválddiid giellageavaheamis jearrat mii ahte galggašiigo boazodoallu leat diehttelas vuođđun «garra eksklušuvdnii».

Olu dáin duođaštusain mas mii ovdanbuktit bieggafápmorusttegiid fuones beliid berre leat maid áigeguovdil olggobeale boazoguohtuneatnamiidda. Mii sávvat ahte dát maid boahtá ávkin bieggafápmoságastallamii muđuidge.

Raporta lea čállon eanas Norgga áššiid birra, muhto mis lea maid okta kapihtal Ruoŧa bealde čállon, ja raporta čállosis leat olu áigeguovdilis áššit goappašat riikkain. Mii sávvat dan dihte ahte maid ruoŧa beal rájá lohket dán.

Stuora gažaldat lea: Lea go obanassiige vejolaš ovttastahttit bieggafápmohuksema boazodoaluin? Rapportas *Vindkraft og reindrift*, NVE:s ja boazodoallohálddahusas daddjo na: *«Konsešuvnnagieđahallan addá suohkaniidda ja buot eará guoskevaš berošteddjiide viiddis vejolašvuođaid mielváikkuheapmái, čoahkkimiid ja gulaskuddamiid bokte evttohit čovdosiid ja váidudeaddji doaibmabijuid. Dát sihkkarastte ovttadássásaš ja diehttelasvuođa ja buori huksema bieggafápmui Norggas, mas sihke luondduvárjaleapmi ja ekonomiija vuhtii váldo, ja báikkálaš, regionálalaš ja našunála beroštumit čatnon eanageavaheapmái ja energiijaráhkadeapmi vuhtii váldo.»*

Dát orro gal duhtadeaddji, muhto mii háliidit iskat mo boazodoalu iežas vásáhusat leat bieggafápmohuksemiin ja lea go áššemeannudeapmi dán vuođul dahkkon.

A2. Stuorimus uhkádus boazodoalu vuostá?

Go máŋgga čuđiid jagiid lea leamaš boazodoallu Sámis, leat leamaš ollu riiddut boazodoalloguovlluid geavaheami birra. Stuoraservvodaga fámut leat váldán guohtuneatnamiid eanandollui, luottaide, soahteveaga rustegiidda, ruvkkiide, čáhcefápmui, viesso- ja bartahuksemii ja vel eambbo. Dattege ii leat goassege leamaš nu viiddis huksen boazodoalloguovllus go dálá bieggafápmohuksen.

Dát huksen lea boahtán hui jođánit, ođđa aktevrraiguin ja ođđa njuolggadusaiguin. Ii boazodoallu, eai ge earát masa huksemat čuhcet, leat leamaš ráhkkanan dustet dáid erenoamáš stuorra váikkuhusaid.

Illustrašuvdna: Christina Fjeldavli

Nu guhkás go mii leat nagodan gávnnahit, leat almmuhuvvon čuođenáre bieggafápmoplánaid guovlluin gos lea sámi boazodoallu. Máŋggas dáin leat juo doaimmas, earát leat dál huksejuvvome dahje leat ožžon konsešuvnna. Muhtimat gieđahallojuvvot dál, earát fas leat hilgojuvvon dahje biddjojuvvon vuordit. Dán rádjái leat unnimus 33 boazodoalloorohagain bieggafápmoplánat. Dat lea measta bealli Norgga boazodoalloorohagain.

NČE mielde lei 2020 álggus 12 bieggafápmorusttega doaimmas boazodoalloguovlluin. Dat lea dušše 28,5 % bieggafápmorusttegiin mat leat doaimmas Norggas, muhto dain lea 37,5 % energiijabuvttadeamis. Seammás ledje 9 rusttega huksejuvvomin, ja 2 ledje ožžon konsešuvnna, muhto huksen ii lean álggahuvvon. Danin go rusttegat šaddet ain stuorit, de sáhttit árvvoštallat ahte moadde jagi geahčen šaddá guovtte geardde eambbo bieggafápmu boazodoalloguovlluin go dál. Dasa lassin bohtet buot earát áššit mat dál gieđahallojuvvojit.

Mii leat bidjan dáid prošeavttaid tabellii mii čájeha makkár suohkaniidda ja orohagaide áat gullet, mii lea dálá dássi konsešuvdnagieđahallamis, man galle MW effeakta lea rehkenaston, ja makkár fitnodagat ohcet konsešuvnnaid.

Dás čájehit vuosttažettiin plánaid mat leat ollen nu guhkás ahte lea sáddejuvvon dieđáhus NČE:ii. Mii leat gávdnan dušše moadde plána mai diehtit ahte bieggafápmofitnodagat leat bargame, muhto mas dieđáhus ii leat vel sáddejuvvon. Dađe bahábut ii gávdno listu mii čájeha maid vel vejolaš huksejeaddjit leat smiehttame.

Prošeaktanamma[2]	**Fylka**[3]**/suohkan**	**Boazodoalloorohat**	**Dála dilli**[4]	**MW**[5]	**Konsešuvdnaohcci**
Eliastoppen	FM Bearalváhki	7 Rákkonjárga	dieđáhus gesson	40	Norsk miljøkraft
Laukvikdalsfjellet	FM Bearalváhki	7 Rákkonjárga	dieđáhus gesson	33	SAE Vind
Raggovidda 1	FM Bearalváhki	7 Rákkonjárga	doaimmas	97	Varanger Kraftvind
Raggovidda 2	FM Bearalváhki	7 Rákkonjárga	konsešuvdna addon	97?	Varanger Kraftvind
Raggovidda 3	FM Bearalváhki	7 Rákkonjárga	konsešuvdna addon	97?	Varanger Kraftvind
Båtsfjordfjellet	FM Báhcavuotna	6 Várjjatnjárga	ohcan vuordá	120	Finnmark Kraft
Hamnefjell	FM Báhcavuotna	7 Rákkonjárga	doaimmas	120	Hamnefjell vindkraft
Digermulen	FM Gáŋgaviika	13 Lágesduottar	ohcan	100	Fred Olsen
Nordkyn	FM Gáŋgaviika, Davvesiida	9 Čorgas	čilgehusprogr. mearriduvvon	750	Statkraft
Hammerfest	FM Hámmárfeasta	20 Fála	**hilgon**	110	Statkraft
Dønnesfjord	FM Ákŋoluokta	19 Sállan	hukseme	48	Dønnesfjord vp
Sørøya	FM Ákŋoluokta	19 Sállan	ohcan gesson	15	Vindkraft Nord
Fálesrášša	FM Fálesnuorri	21 Gearretnjárga	**hilgon**	160	Aurora
Kvalsund	FM Fálesnuorri	22 Fiettar	**hilgon**	128	Aurora
Laksefjorden	FM Davvesiida	13 Lágesduottar	ohcan	100	Fred Olsen
Kjøllefjord	FM Davvesiida	9 Čorgaš	doaimmas	39	Kjøllefjord vind
Skjøtningberg	FM Davvesiida	9 Čorgaš	čilgehusprogr. mearriduvvon	400	Norsk miljøkraft
Davvi	FM Davvesiida, Deatnu	13 Lágesduottar 14A Spierttagáisá	gieđahallame	800	Grenselandet
Snefjord	FM Muosát	16 Kárášjoga oarjeb.	ohcan	160	Finnmark Kraft
Måsøy sør (?)	FM Muosát	16 Kárášjoga oarjeb.	pláneme[6]	?	Njordr
Smørfjord sør	FM Porsáŋgu	16 Kárášjoga oarjeb.	pláneme	?	Njordr
Børselv	FM Porsáŋgu	14A Spierttagáisá	pláneme	?	Njordr
Magerøya	FM Davvenjárga	16 Kárášjoga oarjeb.	**hilgon**	50	Statkraft
Bugøynes	FM Mátta-Várjjat	4 Mátta-Várjjaga oarjebealli	dieđáhus vuordá	90	Hydro energi
Bjørnevatn	FM Mátta-Várjjat	5A Báhcaveaddji	čilgehusprogr. mearriduvvon	60	Troms kraft
Skallhalsen	FM Čáhcesuolu	6 Várjjatnjárga	hilgon	65	Statkraft
Domen	FM Várggaid	6 Várjjatnjárga	dieđáhus vuordá	100	Norsk miljøkraft
Seglkollfjellet	FM Várggaid, Báhcevuotna	6 Várjjatnjárga	dieđáhus vuordá	350	Varanger Kraft

[2] Dát leat prošeaktanamat maid huksejeaddjit leat ieža addán. Danin mii leat leat jorgalan daid namaid sámegillii.

[3] Fylkkat leat nu go ledje 2019 rádjái ja doaivvumis fas 2022 rájes: FM = Finnmárku,. TR = Romsa, N = Nordland, TL = Trøndelag. 01.01.2020 oktiičaskojuvvojedje ollu suohkanat. Mii leat eanas bidjan dás ođđa suohkaniid, muhto muhtumiin boares suohkaniid vai buorebut čilget gos prošeavttat leat.

[4] Hilgomat buoiddes bustávaiguin lea dahkot boazodoalu dihte.

[5] Logut muitalit man galle megawatt bieggafápmorusttegiid effeakta lea. Roavvasit daddjon sáhttit juohkit 3:in ja oažžut sullii galle turbiinna leat, ja geardduhit 3:in ja oažžut vurdojuvvon jahkásaš buvttadus GWh:in.

[6] "Pláneme" mearkkaša dás ahte ii leat vel sádden dieđáhusa NČE:ii. Danin eat dieđe juste man stuoris dat prošeavttat leat ja muhtumin eat dieđe sihkkarit daid namaid ge.

Kalvvatnan	N Bindal, TL Namsskogan	18 Voengelh-Njaarke (Kappfjell/Bindal)	**hilgon**	235	Fred Olsen
Straumøya	N Bådåddjo	28-30 Saltfjellet	dieđáhus gesson	25	Statkraft
Sørfjord 1	N Hápmir	39 Frostisen	hukseme	340	Sørfjord vp
Sørfjord 2	N Hápmir	39 Frostisen	konsešuvdna addon	100	Sørfjord vp
Nygårdsfjellet	N Áhkkánjárga	21 Gielas	doaimmas	32	Nygårdsfjellet vp
Skogvatnet	N Áhkkánjárga	39 Frostisen	hilgon	100	Statskog
Sjonfjellet 1	N Rana, Nesna	21 Røssåga / 23 Toven	ohcan vuordá ? [7]	360	Norsk grønnkraft / Freyr
Sjonfjellet 2	N Rana, Nesna	21 Røssåga / 23 Toven	ohcan gesson ?	310	Nordnorsk vindkraft / Freyr
Kvalhovudet	N Rødøy	25/26 Hestmannen	dieđáhus gesson	33	Nordnorsk vindkraft
Seiskallåfjellet	N Rødøy	25/26 Hestmannen	dieđáhus gesson	147	Nordnorsk vindkraft
Kovfjellet	N Vaapste	20 Jillen-Njaarke	dieđáhus gesson	57	Nordnorsk vindkraft
Mosjøen	N Vaapste, Grane	20 Jillen-Njaarke	**hilgon**	305	Fred Olsen Renewables
Stortuva	N Vaapste	20 Jillen-Njaarke	dieđáhus gesson	205	Nordnorsk vindkraft
Øyfjellet 1	N Vaapste	20 Jillen-Njaarke	hukseme	1360	Øyfjellet Wind
Øyfjellet 2	N Vaapste	20 Jillen-Njaarke	konsešuvdna addon	400	Øyfjellet Wind
Stokkfjellet 2	TL Selbu	Gåebrien (Riast Hylling)	konsešuvdna addon	90	Trønderenergi
Stokkfjellet 1	TL Selbu	Gåebrien (Riast Hylling)	hukseme	206	Trønderenergi
Haugrossåsen	TL Steinkjer, Namsos	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	dieđáhus gesson	250	RWE
Mariafjellet	TL Lierne	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	gieđahallame	150	Vindkraft Nord
Grøndalsfjellet	TL Namskogan	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	huksenprogr. mearriduvvon	200	Vindkraft Nord
Nordre Grøndalsfjellet	TL Namskogan	10 Tjåehkere (Østre Namdal)	dieđáhus gesson	110	Ulvik Kiær
Grønningsfjella	TL Overhalla, Høylandet, Namsos	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	dieđáhus gesson	378	Statskog
Ytre Vikna	TL Nærøysund	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	doaimmas / kons.	70	Trønderenergi
Vikna	TL Nærøysund	11 Åarjel-Njaarke (Vestre Namdal)	konsešuvdna addon	9	NTE
Hundhammerfjellet	TL Nærøysund	18 Voengelh-Njaarke (Kappfjell/Bindal)	doaimmas / hukseme	55	NTE Energi
Rapheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	**hilgon**	48	Statskog
Blåheia	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	hilgon	200	Sarepta
Bessakerfjellet 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	doaimmas	57	Trønderenergi

[7] Ovddit ohcci lei biddjan Sjonfjellet vuordimii, muhto de bođii Freyr, mii plánii stuora báhtterfabrihka, ja bijai eaktun ahte beassá hukset bieggafápmorusttega dohko.

Roan 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	doaimmas	255	Fosen Vind
Storheia 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	doaimmas	288	Fosen vind
Innvordfjellet	TL Flatanger, Namsos	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	115	Zephyr
Sørmarkfjellet 2	TL Flatanger, Osen, Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	130	Trønderenergi
Bessakerfjellet 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	57	Trønderenergi
Harbaksfjellet 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	124	Fosen vind
Roan 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	255	Fosen Vind
Storheia 2	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	288	Fosen vind
Beingårdsheia	TL Flatanger, Namsos	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus vuordá	140	Ulvig Kiær
Aunkrona	TL Flatanger	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	70	Statkraft
Rørvassheia	TL Flatanger, Osen	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	170	Statkraft
Benkheia	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	60	Statkraft
Leksvik	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	100	Statkraft
Markabygda	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke[8]	dieđáhus gesson	300	Trønderenergi
Rissa	TL Indre Fosen	6 Fovsen-Njaarke[9]	dieđáhus gesson	60	Statkraft
Jektheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	57	Statskog
Storsnøheia	TL Namsos	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	54	Statskog
Mefjellet	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	273	Statskog
Staurheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	dieđáhus gesson	100	Fred Olsen
Steinheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarkedieđáhus gesson	dieđáhus gesson	72	Statskog
Sørmarkfjellet 1	TL Flatanger, Osen, Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	hukseme	443	Trønderenergi
Harbaksfjellet 1	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	hukseme	438	Fosen vind
Kvendalsfjellet	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	hukseme	401	Fosen vind
Sandvassheia / Follaheia	TL Steinkjer	6 Fovsen-Njaarke	čilgehusprogr. mearriduvvon	200	Ulvig Kiær
Kvendalsfjellet	TL Åfjord	6 Fovsen-Njaarke	konsešuvdna addon	118	Fosen vind
Kopperå	TL Meråker	7 Gaasken-Laante	**hilgon**	180	RWE Wind
Hyllfjellet	TL Verdal	7 Gaasken-Laante	ohcan	200	RWE Wind
Ilfjellet	TL Rennebu	Trollheimen	pláneme	?	Fred Olsen
Fakken	TR Gálsa	10 Vannøy	doaimmas	60	Troms kraft
Maurneset	TR Ráisa	36 Cohkolat	**hilgon**	10	Vindkraft Nord
Flatneset	TR Sážža	15 Nord-Senja	dieđáhus gesson	35	Troms kraft
Rieppi	TR Omasvuotna	24 Bassevuovdi	**hilgon**	80	Troms kraft
Måsvik	TR Romsa	12 Ringvassøy?	ohcan gesson	15	Statkraft
Kvitfjell	TR Romsa	14 Sállir / Kvaløy	doaimmas	200	Tromsø vind

[8]Dát rusttegat ledje plánejuvvon boazoorohaga olggobealde, muhto liikká boazoguohtunguovllu siskkobealde
[9]Dát rusttegat ledje plánejuvvon boazoorohaga olggobealde, muhto liikká boazoguohtunguovllu siskkobealde. .

Raudfjell	TR Romsa	14 Sállir / Kvaløy	hukseme	340	Raudfjell vind
Sandhaugen	TR Romsa	14 Sállir / Kvaløy	konsešuvdna gesson	15	Sandhaugen
Kroken	TR Romsa	17-18 Tromsdalen	čilgehusprogr. mearriduvvon	60	Fred Olsen

Geat leat bieggafámu duohken?

Mii leat dán tabellii čállán konsešuvdnaohcciid, nugo NČE lea dieđihan. Dávjá dát vuvdet viidáseappot eará fitnodagaide, ja danin sáhttá odne dahje ihttin leat eará eaiggádat. Sullii 80 % doaibmi bieggafápmorusttegiin Norggas leat vuvdojuvvon olgoriikalaš fitnodagaide, ja dát guoská maiddái rusttegiidda boazodoalloguovlluin. Lea dábálaš ahte vuvdet go leat ožžon konsešuvnna, ja ovdal go huksegoahtit. Dát dagaha ahte norgga bieggafápmofitnodagat sáhttet bidjat johtui ollu eanet rusttegiid go dan masa sis lea ruhta realiseret, ja ahte sáhttet dinet stuora ruđa go vuvdet. Dávjá sáhttá ovtta rusttegis dinet moadde čuođi miljovnna, ja leat ovdamearkkat ahte eaŋkilolmmoš lea dinen badjel čuođi miljovnna dán láhkái.

Tabealla čájeha ahte leat hui máŋga fitnodaga mat ohcet konsešuvnna. Stuora oassi leat priváhta fitnodagat, máŋgasis lea juo olgoriikkalaš kapitála. Dás leat maiddái fitnodagat mas almmolaš orgánain lea guovddáš rolla, omd. Statkraft ja Statskog. Namaid duohken nugo Finnmark Kraft, Troms Kraft, Trønderenergi ja Zephyr leat suohkanlaš ja fylkkagielddalaš fitnodagat ja orgánat. Lea leamaš ollu riidu Finnmárkkuopmodaga (FeFo) beroštumi birra Finnmark Kraftas, boađusin lea FeFo-stivra mearridan geassádit oamasteami fitnodagas.

Windkraft zerstört Wildnis

München will die größte Ökostrom-Metropole der Welt werden. Weil aber Bayern keine neuen Windräder duldet, muss Norwegen als Standort herhalten. Dort geht die Verspargelung der Landschaft sogar den Grünen zu weit

In der Chefetage der Stadtwerke München trudeln seit Kurzem Briefe aus Norwegen ein, die in einem Ton verfasst sind, den man so noch nicht kannte. „Wollen Sie sich wirklich von deutscher Kohlekraft reinwaschen, indem Sie kostbare norwegische Natur zerstören? Wahrscheinlich ahnen Sie gar nicht, was Sie hier für Werte ruinieren. Sie wurden schon für Ihre Projekte in Trøndelag und Hedmark kritisiert – meinen Sie nicht, es ist genug?"

VON DANIEL WETZEL

Das zornige Schreiben der norwegischen Initiative La Naturen Leve – zu Deutsch: Lass die Natur leben – ist Teil eines Widerstandes gegen bajuwarische Expansionsbestrebungen rund 1500 Kilometer nördlich des Weißwurstäquators. In mehreren norwegischen Provinzen haben die Stadtwerke München, kurz: SWM, in Windkraftprojekte investiert, die eigentlich einen grünen Imagegewinn in der Heimat einspielen sollen – aber womöglich das Gegenteil bewirken.

Die Planer haben ihr Ziel vor Augen. „Bis 2025 wollen die Stadtwerke so viel Ökostrom produzieren, wie ganz München benötigt", wirbt das Unternehmen forsch für seine „Ausbauoffensive", die mit einem Budget von neun Milliarden re: „Diese Potenziale sichern die SWM für Münchens Energiezukunft."

Für diese Energiezukunft haben die Münchner Stadtwerke bereits einen großen Windpark mit 112 Megawatt in der norwegischen Provinz Hedmark gebaut, weitere 120 Megawatt im mittelnorwegischen Trøndelag errichtet und drei weitere Großprojekte in Angriff genommen. Damit können die Stadtwerke eine klimapolitisch weiße Weste vorweisen. Man produziere heute schon 4,4 Milliarden Kilowattstunden Ökostrom, freut sich das Unternehmen: „Das entspricht deutlich mehr als der Hälfte des Münchner Strombedarfs." Bis 2021 sollen es 5,1 Milliarden Kilowattstunden Ökostrom sein. Das wären dann schon mehr als 70 Prozent. „Windkrafterzeugung ist aus ökonomischer und ökologischer Sicht in Mittelnorwegen sinnvoller als im Raum München."

Was den ökologischen Aspekt angeht, ist das ein fragwürdiges Statement. Denn während Windräder in Deutschland meist auf gepachteten Agrarflächen errichtet werden, stellen die norwegischen Planer die Rotortürme mitten in die Wildnis. „Wenn das eintritt, was wir befürchten, verliert Norwegen sein einmaliges Naturerlebnis", warnt Per Hanassand, Vorsitzender der Den Norske Turistforening, der norwegischen Wander- und Trekking-Vereinigung mit 351.000 Mitgliedern. Das Enorm

Norwegens bedrohte Wildnis

100 km

Naturbelassene Gebiete (Abstand zu technischen Einrichtungen, u.a. Stromleitungen und Straßen)

1-3 km

3-5 km

über 5 km „Wildnis"

Fjorde besonders schwere Eingriffe notwendig macht: In den Bergen und im zerklüfteten Küstenland müssen Felsen gesprengt, Schluchten mit enormen Mengen an Schotter verfüllt werden, um die schnurgeraden Zufahrtsstraßen anlegen zu können, auf denen dann Schwerlaster die bis zu 80 Meter langen Rotorblätter zur Baustelle bringen. Inzwischen existiert eine ganze Kette von Windparks entlang der Küste, die für viele Vogelarten eine tödliche Gefahr darstellt. Die Ornithologische Gesellschaft Norwegens zählte jedenfalls seit 2006 allein unter den 68 Turbinen des Windparks Smøla 90 tote Seeadler, zwei tote Königsadler sowie zahlreiche tote Jagd-, Wander-, Zwerg- und Turmfalken. „Norwegen hat nur noch zwölf Prozent Wildnis übrig, und diese Fläche schrumpft", sagt Hanassand. „Wir möchten, dass sich die deutsche Bevölkerung darüber klar wird, was hier passiert."

Ob dieser Appell die Deutschen dazu bringt, noch einmal über die Sinnhaftigkeit klimapolitisch motivierter Naturzerstörung nachzudenken, ist allerdings nicht sicher. Schließlich warnt die Lia-

als in Deutschland, keinerlei A
oder Kohlekraftwerke ersetzen u
Norwegen hat schon seit Jahrzeh
einen Ökostromanteil von 98 Pro
den zahllose Wasserkraftwerke li
Noch mehr Öko geht eigentlich ni
Doch die konservative Regierun
Ministerpräsidentin Erna Solberg
ins Extraengagement für den K
schutz auch eine Chance auf hö
Grünstromexporte: Die Untersee
Nordlink und North Sea Link s
das Königreich Haralds des Fli
bald direkt mit den Stromnä
Deutschlands und Großbritannien
knüpfen. Dass es anscheinend nu
Geld geht, befeuert den Ärger de
wegischen Naturschützer. Dass ei
dieses Geldes auch noch in die Ta
deutscher Windkraftinvestoren f
macht den Frust in den betroffene
meinden noch größer: Einige Anwo
verglichen die „Ausbauoffensive"
klagt Bengt Eidem, Sprecher
TrønderEnergi, dem norwegischen
jektpartner der Stadtwerke Münch
Der mögliche Gewinn aber ist
bar so groß, dass die norwegische
nungsbehörde NVE nicht nur
Landschaftseingriffe durch Wind
akzeptiert, sondern auch Beschw
der samischen Minderheit hintan
Weil etwa der Windpark Storheia
Energiekonzerns Statkraft die Re

Duiskka fitnodagat oamastit juo stuorra oassi norgga bieggafámus. Dá čilge duiskka aviisa Die Welt am Sonntag movt duiskka fitnodagat bilidit meahci Norggas.

Ii makkárge seanadeapmi

2017:s nammadii Stuoradiggi duohtavuođa- ja seanadankommišuvnna mii galgá guorahallat dáruiduhttinpolitihka ja vearrivuođaid sápmelaččaid, kvenaid ja Norgga-Suoma álbmoga vuostá. Kommišuvdna galgá kártet norgga eiseválddiid politihka ja doaimmaid ja dáruiduhttima váikkuhusaid, ja de evttohit doaimmaid mat váikkuhit seanadeapmái.

Guhkes áiggiid čađa ledje sámit oidnon primitiiva álbmogin, mii galggai dáruiduhttojuvvot sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat, ja boazodoallu oidnui jábmi ealáhussan. Dattetge nagodii boazodoallu ceavzit sihke ealáhussan ja kulturguoddin, vaikko leat leamaš ollu sisabahkkemat mat leat buktán stuora hástalusaid doibmii.

Maŋit jagiid lea celkojuvvon vuođđoláhkii, luondduvalljodatláhkii ja muhtin eará lágaide ahte sámiin ja boazodoalus leat vuoigatvuođat eatnama ja čázi geavaheapmái. Boazodoallolága vuođđu lea ahte boazoeaiggádiin lea vuoigatvuohta iežaset ealáhussii ja guovlluide árbevirolaš geavaheami dihte. Norgga stáhta lea maiddái ratifiseren konvenšuvnnaid mat sihkkarastet álgoálbmogiid ja unnitloguid vuoigatvuođaid.

Muhto seammás go almmolaš politihkka lea ahte vearrivuohta lea heaittihuvvon ja ahte dál lea áigi seanadeapmái, de ferte boazodoallu eambbo go goassege ovdal ráhčat vai hehttet dahje ráddjet sisabahkkemiid mat bilidit luonddu ja eanadagaid ja váldet guohtun- ja doaibmavuođu. Dát dáhpáhuvvá oktanaga stuora oasis boazodoalloguovllus, ruvkkiid, čáhcefámu, barttaid, fápmojohtasiid ja eará bokte, muhto dál gávdno maid uhkádus mii lea erenoamáš stuoris; bieggafápmu. Bieggafápmofitnodagat ja eiseválddit leat dál álggahan offensiivva boazodoalu vuostá mii lea stuorimus historjjás.

Dán dilis lea váttis hupmat seanadeami birra.

Bohccot guhttet Nussir-váris Fálesnuoris, orohat 22 Fiettaris. Orohagas leat huksehuvvon dahje plánejuvvon sihke čáhcefápmu, bieggafápmu, ruvke, barttat ja fápmojohtasat.
(Foto: Marion Palmer)

A3. Raportta čoahkkáigeassu

Čoahkkáigeassu čuovvu olles raportta kapihtaljuogu, vai sii geat háliidit eanet dieđuid dihto áššis, sáhttet daid gávdnat (dárogillii) eará osiid vástideaddji kapihttalis.

(B1) Muhtun fáktát boazodoalu birra

Norgga servodagas lea váilevaš máhttu boazodoalu birra, ja dát lea okta sivain go boazodoalloberoštumit dávjá eai váldo vuhtii áššiin mat gusket luonddusisabahkkemiidda sámi boazoguohtunguovlluin. Go dákkár sisabahkkemiid galgá árvvoštallat, de ferte geahčadit buot boazodoalu guoski beliid.

Rátkkagárdi bohccuide, Sohparvađđa, Kárášjohka
(Govva: Mellet Solbakk)

Leat sullii 3 miljovnna gotti ja 2 miljovnna bohcco máilmmis. Boazodoallu doaimmahuvvo olles eur-asiáhtalaš nannáma davit oasis. Davviriikkain lea boazu/goddi leamašan dehálaš olbmuide maŋemus jiekŋaáiggi rájes ja sámi kultuvrii nu guhkás maŋos áiggis go mii dan dovdat. Boazodoalu ruohttasat mannet badjel duhát jagi ruovttoluotta áiggis ja dat lea Davvikalohtas leamaš dábálaš váldoealáhussan guhkes johtimiiguin unnimusat 400 jagi.

Dál leat 2-300.000 bohcco guđege riikkain Norggas, Ruotas ja Suomas, ja boazodoallu ávkkástallá meahcceguovlluid mat dahket measta beali eanaareálas. Sámi boazodoalloguovlu Norggas lea oktilis guovlu Hedemárkkus Finnmárkui.

Boazodoallobearrašiidda lea boazodoallu sihke ealáhus, eallinvuohki ja kultuvra. Boazodoalus leat guhtta dehálaš oasi:

Doaibma - Eana - Borramuš - Giella - Biktasat - Bearaš

Boazodoalu máŋgga beliin eiseválddit vuosttažettiin ja ovddemusat guovdilastet biergobuvttadeami.

Bohccobierggu ja siskkožiid atnet borramuššii ja duljiid, dávttiid ja čorvviid atnet atnu- ja čikŋabiergasiidda. Boazobuktagat sáhttet maiddái adnot dálkkaslaš ja kosmehtalaš geavaheapmái. Boazodoalu haga mis eai obage gávdnoše dát.

Sámi kultuvrras, luonddumáhtus ja gielas lea boazodoallu ja barggut mat dasa gullet guovddážis.

Bieggafápmohuksen dál lea jávkadeame dan maid Sámi vuoigatvuođalávdegoddi gohčodii «Sámi kultuvrra luondduvuođđun».

Boazu sáhttá prinsihpas ieš gávdnat borramuša birra jagi, ja dušše dálvet ferte bibmojuvvot erenoamáš dilálašvuođain. Boazu lea iešbirgejeaddji ja olbmot sáhttet dan dušše vissis muddui stivret.

Ealut čuvvot oahppan johtin- ja ruvgalanminstariid maid lea váttis rievdadit. Ealut leat geográfalaš ja dálkkádatlaš dilálašvuođaid hálddus ja boazodolliin lea ráddjejuvvon stivrejupmi daid badjel.

Lea erohus man lojit bohccot leat sihke seamma ealus ja gaskal iešguđet ealuid. Sarvat eai leat nu árggit go álddut.

Nu guhká go boazu gávdná doarvái borramuša, de dat ii boađe lahka ge olmmošlaš sisabahkkemiid. Boazu sáhttá vuoitit balu badjel jus lea unnán borramuš, dalle dat ruvgala dohko gosa muđui ii manaše.

Sáhttet šaddat ollu vahátváikkuhusat jus olbmot muosehuhttet ealuid. Earenoamáš vearrái lea guotteha oktavuođas.

Mii fertet diehtit movt boazu ávkkástallá eanadaga birra jagi jus galgat ipmirdit movt sisabahkken boazodoalloguovllus váikkuha bohccuide ja boazodollui. Boazu dárbbaša iešguđet jahkodagaid iešguđet guohtunresurssaid. Geavahanguovlluid gaskkas leat dávjá unnán vejolaš johtalan- ja johtingeainnut.

Olmmošlaš sisabahkkemat leat dagahan ahte ovddeš vejolaš johtingeainnut ja johtalangeainnut leat giddejuvvon dahje guohtunguovllut leat jávkan, ja nu leat gártan unnit válljenvejolašvuođat. Boazodoallolágas lea johtingeainnuin earenoamáš suddjen.

Dakkár sisabahkkemiid go bieggafámu boazoguohtunguovlluin ferte árvvoštallat dan vuođul movt boazodoallu geavaha guovllu. Dábálaččat ii leat vejolaš buhttet masson eatnamiid, ja sisabahkken dávjá buktá vára masttadit ránnjáealuin ja dagahit riidduid siiddaid ja orohagaid gaskkas.

Eanasoasi jagis boazu vánddarda friddja ja guođoheapmi dábálaččat lea fuolahit ahte bohccot bissot siskkobealde dan guovllu gos galget leat. Dušše áigodatjohtimiin ja earenoamáš dáhpáhusain nugo merkemis, rátkimis ja njuovvamis, boazoeaiggát njuolgut searvá fárrui go čohkket ja jođihit dahje vuojehit ealu. Sisabahkkemiiguin guohtuneatnamis sii šaddet bággehuvvot dávjjibut guođohit.

1960-logu rájes geavahišgohte mohtorfievrruid ja eará teknihkalaš veahkkeneavvuid boazodoalus. Dát muhtun láđje geahpidii barggu, muhto gáibidii eanet ruhtadietnasiid ja danne stuorábut ealuid. Ollu báikkiin boazosápmelaččat orrugohte bistevaččat čoahkkebáikkiin dahje geainnuid lahka.

Danne sáhtte muhtun bearašmiellahtut váldit bálkábarggu boazodoalu olggobealde. Dávjá šadde nissonat dan dahkat, ja danne sin sadji boazodoalus hedjonii.

Mohtorfievrrut leat boahtán herggiid sadjái ja mekaniseren lea rievdadan makkár máhtu boazodoallit dárbbašit. Dát lea mielddisbuktán unnit oktavuođa elliiguin ja bohccot eai šatta nu lojit. Mohtorfievrruid geavaheapmi lea maiddái buktán eanet gollanvahágiid eanadahkii ja dearvvašvuođaváttisvuođaid ollu boazodolliide.

Eanadaga molsašuvvan dahká ahte sisabahkken sáhttá addit mihá stuorábut váikkuhusaid go dan maid dat areálas proseanttalaččat dahket. Jus galgá meroštallat sisabahkkema váikkuhusaid, de ferte dovdat eanadaga ja movt bohccot dan geavahit. Gávdnojit juo areálageavahankárttat, muhto dát eai leat doarvái mearrádusvuođđun.

Boazodoallu dárbbaša fysalaš rusttegiid eanadagas, nugo áiddiid mearkumii, rátkimii ja njuovvamii. Sisabahkken sáhttá mielddisbuktit ahte dáid ii sáhte geavahit nu movt ovdal. Oahceáiddit dárbbašuvvojit vai hehtte bohccuid johtaleame guovlluide gos eai galgga leat.

Boazodoalu organiseren lea lotnolasvuohta gaskal siskkáldas sámi ja olgguldas dáčča organiserema, ja dát leat dávjá leamašan vuostálasvuođas nubbi nuppiin.

Sámi boazodoalu siskkobealde leat visot bohccot persovnnalaččat oamastuvvon ja merkejuvvon eaiggáda mearkkain. Sámi boazodoalloorganiserema vuođđoovttadat lea «siida», mii mearkkaša sihke ealu mii guohtu ovttas, olbmuid geat barget bohccuiguin ja eaiggáduššet bohccuid ealus, ja guovllu gos dat guhtot. Ollu siiddat leat ovttas birra jagi, muhtumat ges juohkásit dahje čoahkkanit áigodatguohtumiid mielde. Dušše muhtun boazodolliin geain lea iežaset mearkka, lea iehčanas ealáhusdoalli stáhtusa, namahusain siidaoassi.

Visot Norgga boazoguohtunguovlu lea juhkkojuvvon sullii 80 nummaraston orohahkii, main leat bistevaš rájit ja stivrrat maid boazodoallit leat válljen. Alit dásis hálddašit boazodoalu Fylkkamánni ja Eanandoallodirektoráhtta. Ráđđehus ja Sámediggi leat nammadan boazodoallostivrra. Dán boazodoallohálddahusas ii leat formálalaš rolla huksenáššiid oktavuođas, earretgo dan ahte Fylkkamánnii boazodoalloossodat sáhttá vuostecealkámuša buktit.

1800-logu rájes lea Stáhta stivren boazodoalu, dávjá áibbas sámi árbevieruid vuostá. Maŋemus jagiid lea Stáhta eambbo stivregoahtán boazodoalu ja sámi siskkáldas iešstivrejupmi lea unnon. Ollu sisabahkkemat čájehit ahte boazodoalus ii leat kontrolla dahje iešstivrejupmi iežaset geavahanguovlluid badjel.

1970-80-logus lea Stáhta geahččalan stivret boazodoalloealáhusa Norgga eanadoalu minstara mielde. Boazodoallošiehtadus lea váikkuhan ovttageardásaš biergobuvttadeapmái ja eallostruktureremii mii lea áibbas vuostá sámi árbevieru. Dat lea dagahan boazodoalu hearkkit boranávdefallehemiide ja lea maid lassánahttán dárbbu biebmamii.

Jus galgá ipmirdit sisabahkkemiid váikkuhusaid guohtoneatnamii, de ferte leat nanu máhttu boazodoalu birra obbalaččat ja dan guovllu birra gos dat dáhpáhuvvá. Gávdnojit oallugat geain lea sihke praktihkalaš ja teorehtalaš máhttu boazodoalu birra, muhto huksejeaddjit eai hálit sin atnit boazodoalu váikkuhusčielggademiide. Huksejeaddjit háliidit olbmuid geain ii leat erenoamáš máhttu boazodoalu birra, muhto geain orru leame fágalaš autoritehta maid sáhttet geavahit go addet konklušuvnnaid mat sáhttet doarjut sisabahkkemiid.

Bohccuid johtaleamit ja boazodoalu jahkebirrajohtu lea dárkilit heivehuvvon dálkkádahkii dan guovllus mii geavahuvvo. Temperatuvra, biegga ja njuoskkádat sáhttá mearrideaddjin goas ja man muddui muhtun guohtunguovllu dahje eará geavahanguovllu sáhttá geavahit. Go sisabahkkemat unnidit válljenvejolašvuođaid, de boazodoallu šaddá hearkkibut dálkkádatrievdadusaide. Dálkkádatrievdadusat váikkuhit hui garrasit sis-Finnmárkui. Dát boahtá dagahit stuora váikkuhusaid dálveguohtumiidda ja sisabahkken nugo bieggafápmu dagaha dán dili vel vearrábun.

(B2) Muhtun dieđut bieggafámu birra

Bieggaturbiidna buollime, Bösjövarden, Mora, Ruoŧta, 23.02.2020.
(Govven: Dalarnas Tidningar)

Bieggaturbiinnat leat buvttadan elrávnnji badjel čuođi jagi, muhto easkka 1970-logus dát viidánii eará riikkain ja 1990-logu loahpas Norggas. Dánmárku, Duiska, USA ja Kiinná leat njunnošis leamaš ja dáid riikkaid fitnodagat doaimmahit eanas oasi turbiidnabuvttadeamis. Dánmárkkus leat sullii 4300 turbiinna ja Duiskkas 30.000 turbiinna, Finnmárkkus ges leat sullii 50 turbiinna jođus ja Norggas 800. 2018:s bieggafápmu buvttadii 5 % máilmmi energiijafálus. Máilmmibuvttadus eambbo go duppalastojuvvui 2013 rájes 2019 rádjái.

Statkraft čuoččuha: *"Bieggafápmu gullá birasustitleamos málletstuoratskálá fápmobuvttadusaide."* Bieggafámus leat oalle unnán dálkkádatgássa luoitimat, muhto báikkálaš vahágat njuolggo luondduduohtademiid bokte leat stuorrát. Bieggafápmu ii leat birasustitlaš, jus lea dáhttu bisuhit šaddo- ja eallišlájaid lunddolaš eallinguovlluid, eanadagaid ja boazodoalu, lea baicce hui birasvahátlaš málletfápmobuvttadeapmi. Bieggafámu ferte maid árvvoštallat bieggafápmorusttega buvttadeami birasváikkuhusaid ektui ja daid váikkuhusaid ektui mat rusttetbuvttadeami maŋŋel leat. Bieggafápmu gáibida ruvkkiid veaikái, neodymii, dysprosiumii, ladjui, nihkkelii, alumiinnii, ruovdái, kálkageađgái jna, buvttadanrusttegiid generáhtoraide, turbiidnasojiide ja vuođuide, ja vel bávkalemiid ja vuodjimiid monterema oktavuođas. Bieggafápmu ii leat «luoitima haga». Bieggafápmorusttegiid elrávdnjekábelat geavaheddjiide geavahit maiddai ollu metállaid. Dan dahket maiddai elrávdnjebiillat.

Dálkkádatdoaimmat fertejit árvvoštallat olles karbonabalánsa. Go vuovddit ja jeakkit billistuvvojit bieggafápmu huksemii, de dagaha dat negatiiva karbonabalánsa.

Bieggafápmu dagaha stáđismeahttun elrávdnjelágideami ja dat ferte dievasmahttojuvvot eará fápmobuvttademiin. Bieggafápmu sáhttá vurkejuvvot batteriijaide dahje dego hydrogenan, muhto dakkár vurken lea hui divrras ja gáibida stuora resurssaid.

Bieggafápmorusttegat leat divrasat bajásdoallat ja dat bistet ollu oanehit áiggi go eará fápmorusttet málletlea maiddai stuora várra ahte soajit ja doardna mannet gaskat, generáhtorat buollájit ja oljosuđđui. Lea eahpečielggas geas lea ovddasvástádus čorget heaittihuvvon ja billašuvvan bieggafápmorusttegiid ja dan sojiid ii sáhte resirkuleret. Ii oro leamen nu makkárge plána čorgemii, nu ahte turbiinnat dušše hoigaduvvojit veallut ja cuvkejuvvojit eatnama nala.

Bieggafápmorusttet rievdada luonddueanadaga industriijaeanadahkii, billista ássanbirrasa, tuvrabirrasa ja vaháguhttá turistaealáhusa.

Bieggafápmu lea erenoamáš areálagáibideaddji. Norggas lea 1760 km^2 areála sirdojuvvon olgoáibmoguovllus (LNFR) bieggafápmohuksen- ja rusttet-guovlun, mii lea eambbo go ollislaš industriijaareála ja gávpot- ja čoahkkebáikeareála riikkas.

Turbiinnat meahcceguovlluin dagahit stuora luondduduohtadeami. Doartna vuđđui ferte roggat dahje bávkaladdit, čiekŋalis ráiggiid stuora betoŋŋabirccuide main lea ruovdi siste ja stuora snágit máŋga mehtera vulos.

Bieggaturbiinnain mat leat doaimmas lea ollu jietna. Eará riikkain lea gáibádus ahte lea 1 - 2 km gaskka gaskkal turbiinnaid ja viesuid, muhto Norggas huksejuvvojit dat nu lahka go 4 -500 m. Olbmot geat leat lahka turbiinnaid giksašuvvet ollu riejas ja boazu reagere garrasit dasa. Riedja sáhttá dagahit dearvvašvuođavaháguhttimiid maŋŋel guhkitáiggi váikkuhusa.

Bieggaturbiinnain boahtá maiddái infrajietna, mii manná guhkit gaskkaid badjel ja main leat eahpečielga váikkuhusat.

Go bohtet alla bieggaturbiinnat de billistuvvo eanadaga čábbodaga, ja sojiid lihkastagat dagahit ahte luonddus ii oaččo goassege ráfi. Sojiid lihkastagat baldet bohccuid. Beaivvádagas dahket jorri bieggaturbiinnat suoivvanasaid. Ollu bieggaturbiinnain leat šleađggočuovggat girdijohtolaga dihte.

Turbiidnasojiide šaddá jiekŋa muhtun lágan dálkedilálašvuođain. Dát fas šlivgojuvvojit čoalttuid mielde ja vaháguhttet olbmuid, bohccuid, eará elliid ja materiálaid. Dalle lea váralaš mannat lagabui go 400 m ja olles bieggaindustriijaguovllu ii sáhte de atnit masage eará. Doaimmat mat hehttejit jiekŋuma ja dan eretšlivgoma leat divrasat ja/dahje vaháguhttet birrasa.

Bieggafápmorusttet billista lottiid eallin-, monnen- ja bessenguovlluid, ja soajit goddet stuora lottiid.

Maiddai ollu girdisáhpánat ja divrrit gottáhallet bieggaturbiinnain.

Sojiid gollan dagaha ahte mikroplastihkka ja lásefiber háddjejuvvo lundui ja čázadagaide. Turbiinnaid monteremii ja bajásdoallamii gáibiduvvojit govda geainnut juohke turbiinna lusa ja stuora sajit bargomašiinnaide. Fápmojohtasat leat maiddái stuora luonddusisabahkkemat ja sáhttet doaibmat dego caggin bohccuide. Leat linjját mat lonohallet olgoriikkain ja eambbo dakkáriid leat vel hukseme dahje pláneme.

Leat ollu váikkuhusat bieggafámus mat leat heittogat iskojuvvon: sparanas, infrajietna, elektromagnehtalaš gulahallamii ja rádáriidda váikkuheapmi, mikrodálkkádat, aerosola.

2019:s lei Norgga bieggafápmobuvttadeapmi 5,5 TWh, oktii 18 TWh addon lobiiguin. NČE lohká ahte Norggas lea gaskkal 400 ja 1800 TWh ovddas bieggafápmopotensiála. Ii leat gal realisttalaš hukset daid, muhto mii sáhttit buohtastahttit Duiskkain, gos lea sullasaš areálas 90 TWh. Eambbogo bealli das sáhttá huksejuvvot boazodoalloguvlui. Eiseválddit eai leat bidjan bajimus ráji dasa man ollu sáhttá huksejuvvot.

Buot bieggafápmu Norggas lea ožžon njuolga ja/dahje eahpenjuolga subsidiaid:

– Njuolggo investerendoarjagiid ja buvttadandoarjagiid bokte
– El.-sertifikáhtaid dahje ruoná sertifikáhtaid bokte
– Árvovuolidahttináiggi geahpádusaid bokte
– Nuvttá fápmofievrrideami bokte
– Vearrogeahpádusaid bokte
– Vuolggadáhkádusaid (opprinnelsesgarantier) bokte
– Eksportadáhkádusaid bokte

2018:s lei Norgga ollislaš energiijageavaheapmi 215 TWh, mas 124 TWh lei elektrisitehta. Mihttu lea buhtadit 80 TWh fossiila energiija elektrisitehtain. Dán sáhttá hui bures gokčat go ođasta dálá čáhcefápmorusttegiid, energiijaseastimiin ja energiijabeavttálmahttimiin huksehusain ja industriijas, ja fápmorusttegiiguin maid leat hukseme dahje mat leat ožžon konsešuvnna. Sisriikka geavaheapmái ii dárbbaš eambbo konsešuvnnaid bieggafápmorusttegiidda Norggas.

Muhtumat oaivvildit mii galgat hukset čáhcefámu ja bieggafámu ja váráiduhttit Eurohpá lassáneaddji elfápmogolahusa vai sii sáhttet heaittihit koallafápmorusttegiid ja atomafápmorusttegiid. Eurohpás buvttaduvvo dušše koalas ja oljjus badjel 15 geardde eanet go Norgga elektrisitehtabuvttadeamis. Huksen mii boađášii dáppe duođai ávkkuhit, livčči hukset sihke reasta čázádagaid ja máŋggageardásaččat duppalastit bieggafápmobuvttadeami.

Eambbo realisttalaš lea ahte Norga galgá olggosfievrridit čáhce- ja bieggafámu go ii biekka kontineanttas ja dasto fas sisafievrridit go doppe bieggá. Dát boahtá mielddisbuktit hui stáđismeahttun elrávdnjehattiid ja čáhcefápmorusttegiin alladeappot effeaktabuvttadeami, mii vahágahttá eallima čáhcemagasiinnain ja jogain.

Norgga čáhcefápmu lea eanas leamaš almmolaš oamastuvvon, muhto dál oamasta olgoriikka kapitála badjel 80 % bieggafápmorusttegiin mat doibmet. Norgga fitnodagat álggahit prošeavtta, ja dasto vuvdet konsešuvnnaid olgoriikkalaš eaiggádiidda. Norga lea čadnon EO energiijapolitihkkii ee. ođasmahttingohččosa ja energiijaásahusa ACER bokte. EO háliida sihke bieggafápmoáŋgiruššama ja olgoriikalaš johtasiid.

Gii dine bieggafámuin?

– Konsešuvdnaohccit
– Fápmorustteteaiggádat
– Eananeaiggádat
– Gálvobuvttadeaddjit
– Fievrredanfitnodagat
– Mašiidnaentreprenevrrat
– Konsuleantafitnodagat

Investeremiid ektui bieggafápmu addá hui unnán bargosajiid, báikkálaččat ja muđui Norggas.

(B3) Movt bieggafápmu váikkuha boazodollui?

Guohtuneatnamiidda sisabáhkkenváikkuhusaid árvvoštallan ferte guoskat báikkálaš, regionálalaš ja kumulatiiva čuozahusaide.

Jus dat ii dáhpáhuva juste nie, de bieggafápmu lea vahágin sihke dasa mii girdá áimmus ja bohccuide eatnamis.
Illustrašuvdna: Jean-Michel Thiriet)

Njuolggo guohtunvahágat
Guohtuneatnamiid ja guohtunšattuid gokčet turbiidnastealládagat, geainnut, sajit bargomašiinnaide, trafostašuvnnat ja stivllit, geaidnovielttit ja deavdagat, buot areála mii rievdaduvvo roggamiin, bávkalemiin ja deavdimiin. Guohtunvahágat sáhttet maid šaddet go luondu rievdá huksemiid geažil, nugo jeakkit mat goiket jna.

Fysalaš rusttegiid garvin
Boazu mii veaiddalasas guohtu, boahtá garvit unnit dahje eanet guovlluid mat leat turbiinnaid lahka. Dat sáhttá garvit máŋga kilomehtera rusttegis. Man ollu garvá rievddada topografiija, dálkki ja dan mielde leat go bohccuin välljenvejolašvuođat. Sivvan sáhttá leat jorri turbiinnat maid bohccot oidnet, čuovggat mat šleđgot, suoivvanasat maid soajit ráhkadit, jienat mat gullojit ja infrajienat. Go boazu garvá iežas árbevirolaš guohtunguovlluid, de dat álkibut johtala guovlluide gos dat ii galgga leat, omd. ránnjásiiddaid dahje ránnjáorohagaid rájiid siskkobealde. Dát álkit dagaha masttademiid ránnjáealuiguin. Dalle dárbbaša doaibmabijuid nugo eanet guođoheami ja/dahje áidehuksemiid. Masttademiin šaddá buot bohccuid váldit rátkkagárdái, mii mearkkaša ollu liigebarggu ja eanet luondduloaktima.

Turbiinnat caggin
Go bohccot oidnet muhtun bieggaturbiinnaid, de dábálaččat jorggihit, ja guohtunguovllut nuppe bealde turbiinnaid eai adno.

Ráhkadusbargu
Ráhkadusáigodagas boahtá leat ollu johtolat mašiinnaiguin ja olbmuiguin. Dát boahtá addit olu šláma ja šleađggu čuovggaid. Bávkalanbarggut addet olu šláma ja gavjja. Maiddái doaibmamuttus bohtet guovllus fitnat eanet olbmot ja mašiinnat go ovdal.

Johtingeainnuid gidden
Johtingeainnu gidden dahje gáržžideapmi sáhttá mielddisbuktit boazomassimiid, earenoamážit giđđajohtimis veaháš ovdal guotteha.

Elfápmolinjját
Allagealddalinjját luvvejit elektrihkalaš rávdnjemiid mat ráhkadit UV-čuovgga, man boazu sáhttá oaidnit, muhto eai olbmot. Boazu geahčča la dalle garvit dáid linjjáid.

Elliidčálgu
Muosehuhttimat ja hehttehusat bohccuide ja boazodollui sáhttet mielddisbuktit váttisvuođaid ragaha ja guotteha čađaheapmái. Dát boahtá addit vuollegit miesseproseantta, stuorát boraspirevahágiid, geahppaset njuovvandeattuid ja heajubut vuoimmi misiin mat galget šaddet ealihanboazun. Dás eai leat beroštan eiseválddit eaige organisašuvnnat main lea ovddasvástádus elliidčálgui.

Váikkuhusat boazodolliide
Bieggafámu sisabahkkemat boazoguohtuneatnamiin mearkkaša ahte ii šat sáhte bargat nu movt buolvvaid mielde leat dahkan. Luondu rievdá ja boazodoallit vásihit ahte eatnamii márret ođđa aktevrrat geat eai ipmir boazodoalu, sis váilu giella- ja kulturmáhttu. Fáhkkestaga leat sii geat mearridit movt boazodoallu galgá doaimmahuvvot. Boazodoallu ferte heivehit iežas installašuvnnaide ja vuorddekeahtes dáhpáhusaide.

Dán geažil masset dietnasa go eai šatta nu ollu miesit mat šaddet rávis boazun ja go njuvvojuvvon bohccuin lea geahppaset deaddu. Dát mielddisbuktá liigebargguid nugo guođoheami, áidehuksemiid, rátkimiid ja eará doaimmaid vai bohccot bissot rievttes guohtumis. Dávjá boađusin šaddá ahte dienas unnu ja gártá eanet hušší, gollan ja buozanvuohta.
– Boazodolliide dát leat stuora psyhkalaš, sosiála, kultuvrralaš ja gielalaš dávggut, buorredilli ja mokta hedjona. Dát leat váikkuhusat maid lea váttis sátnádit ja man ovddas lea veadjemeahttun máksit buhtadusa. Moraš go luondu billistuvvo ja eallinvuogi massin ii leat goassege váikkuhusčielggademiin fáddán.

Eahpesihkkaris váikkuhusat
Várra lihkohisvuođaide ja fáhkka dáhpáhusaide, nugo oljogolgamat, turbiidnabiđgemat, šaddodaga buollin, váikkuhusat infrajietnabáruin ja mikroplástabihtát ja lássafiberat mat besset sojiin ja hágganit lundui.

Váidudeaddji doaimmat?
Huksejeaddjit ja eará bieggafápmobealušteaddjit čuoččuhit ahte boazodoalu sáhttá vuhtiiváldit váidudeaddji doaimmaiguin:
– Geahpidit sisabahkkema vahága dainna makkár sadjái turbiinnaid bidjá, áigeráddjet ráhkadusbarggu ja doaibmaáiggi, gilvit fas šaddodaga billistuvvon guovlluide jnv.
– Buhtadeaddji doaimmat dakkárat go boazoáiddit, buhtadusguovllut, ekonomalaš buhtadus.

Muhtun doaimmat soitet dagahit vahátváikkuhusaid unnibun go maid muđui livčče leamašan, muhto ii makkárge doaibma sáhte hehttet ahte bieggafápmohuksen mielddisbuktá boazodollui unnit geavahanguovllu ja dasto unnit guohtunvuođu, mii fas addá vuolibut boazologu ja unnit olbmuid geat sáhttet eallit boazodoaluin. Váidudeaddji doaimmain mat evttohuvvojit leat veadjemeahttumat, ja heivejit dušše ággan huksemii.

(C1) Bieggafámu vásáhusat čieža boazoguohtunguovllus

Vindkraftverket på Bessakerfjellet på Fosen blei satt i drift i 2008 og har ført til store problemer for reindrifta der.
(Foto: Bente Haarstad)

2014/15 dahkkui iskkadeapmi das maid boazodoallit ieža ledje vásihan daid orohagain gos dalle ledje huksejuvvon bieggafápmorusttegat. Dát almmuhuvvui čállosis *Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke / Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen.* (*Bieggafámu huksen Fovsen-Njaarke/Fovsen orohagas: Váikkuhusat Lullijoavkku boazodollui).* Mii leat dás namuhan oasi ja ođasmahttán dainna mii lea dáhpáhuvvan viidáset 2020 rádjái.
Bieggafápmorusttegat mat ledje juo ceggejuvvon boazoguohtunguvlui ledje, orohaga namma lea ruođuid siste:
Trøndelága: Bessakerfjellet (Fovsen-Njaarke), Vikna (Åarjel-Njaarke), Ytre Vikna (Åarjel-Njaarke) Hundhammarfjellet (Voengelh-Njaarke)
Nordlánda: Nygårdsfjellet (Gielas) Romsa: Fakken (Vánnjá)
Finnmárku: Rákkočearru (Rákkonjárga) ja Gilivuotna (Čorgáš)

Buot orohagain leat gáržon guohtumat daningo bohccot unnit dahje eanet garvet bieggafápmoguovlluid. Eatnasat leat massán johtalan- ja/dahje johtingeainnuid ja maiddái vásihan ahte šattai stuorát deaddu eará guohtunguovlluide dahje gittiide. Dát sáhttá fas mielddisbuktit dárbbu geahpidit boazologu ja danin váikkuhit dasa man ollugat sáhttet eallit boazodoaluin.

Máŋgga rusttegis leat šaddan nai stuorábut ja eará váikkuhusat go dan maid ovdagihtii ovdošedje. Go dáid rusttegiid ceggejedje, de bieggafápmu boazoguohtunguovlluin lei juoga ođas, ja váikkuhusaid eai sáhttán čielggadeaddjit eaige boazodoallit ovdošit. Danin muhtun váikkuhusat eai leat boahtán ovdan váikkuhusčielggademiin dahje buhtadusmávssuid árvvoštallanáššiin.

Dát duođaštuvvui ja belohahkii nannejuvvui ođasmahttimiiguin 2020:s. Buot orohagain leat ain váttisvuođat bieggafápmohuksema geažil ja ollugat leat massán stuora guohtun- ja doaibmaguovlluid. Buot orohagat dadjet ahte bohccot eai leat hárjánan bieggaturbiinnaide.

Buot dát iskkadeamit leat dahkkon oalle smávva bieggafápmorusttegiin. Ferte vuordit vel stuorábut váikkuhusaid stuorát rusttegiiguin ja stuorát turbiinnaiguin maid dál huksejit/plánejit. Eanas dáin huksemiin leat orohagat álggos vuosttildan plánaid ja váidán NČE konsešuvnnaid OED:i, muhto sii eai leat vuoitán doppe. Muhtun dáin huksemiin lea boazodoallu dohkkehan huksema, dainna jáhkuin ahte sis ii leat vejolašvuohta bissehit huksema ja ahte sii bohtet massit eambbo baggolonistemiin go šiehtadusain. Sis leat iešguđetge lágan vásáhusat huksejeddjiid ovttasbargguide, oallugat dovdet iežaset badjelgehččojuvvon.

Eanetlohku orohagain maidda dát guoská muitalit ahte sis lea leamaš unnán dahje ii makkárge váikkuhanvejolašvuohta váikkuhančielggademiide. Čielggadeddjiin lea unnán beroštupmi boazosápmelaččaid doallomáhttui ja sii eai leat háliidan dahje máhttán gaskkustit boazodoallogelbbolašvuođa čielggademiide.

(C2) Boazoguohtuma vásáhusat bieggafámu vuosttildeamis

Ollu bieggafápmohuksema plánaid vuosttildit báikkálaččat, sihke boazodoalloguovlluin ja dan olggobealde. Mii geahččat muhtun ovdamearkkaid gos boazoorohagat leat vuosttildan huksema, ja movt sii leat eambbo dahje unnit ožžon doarjaga earáin.

Maja Kristine Jåma eret Fovsenis doallá apealla Troandima Diggegotti olggobealde 08.06.2017.
(Govven: Aud Marie Mollan)

Fovsen

Orohat 6 Fovsen-Njaarke leat vásihan lagabui 30 bieggafápmoprošeavtta, ollu eambbo go eará orohagat.

Vuosttaš huksen lei Bessakerfjellet:is. Davvi-Fovsena boazodoallu šiehtadii dohkkehit dan, dainna jáhkuin ahte eai dárbbaš vásihit eambbo huksemiid, muhto dan sadjái ožžo sii ollu eambbo, dego Harbakfjellet ja Roan.

Oarje- Fovsenis lea boazodoallu čađa áiggi vuosttildan huksemiid, erenoamážit Storheiai, guovddáš dálveguohtunguvlui. Sii leat áibbas duhtameahttumat váikkuhusčielggademiin ja leat ráhkadahttán sierra vuosteraportta.

2010:s attii NČE konsešuvnna njealji bieggafápmorusttegii Fovsenis: Sørmarkfjellii, Roanii, Kvenndalsfjellii ja Storheiai ja guovtti fápmojođasrusttegii. Buot dát mearrádusat váidojuvvoje OED:i, mii bisuhii konsešuvnnaid. Boazodoallojoavku Oarje- Fovsenis lea máŋgii leamaš dikkis, ja geassemánu 2020:s bođii loahpalaš lágamánnerievtti duomu mii dohkkehii huksema. Ášši lea váidojuvvon ON:a nállevealahanorgánii, CERD:i, mii lea bivdán huksemiid bissehuvvot dássážii go

leat geargan meannudemiin. Dan eai leat eiseválddit dohkkehan. Huksemiin leat joatkkán ja rusttet rahppui miessemánus 2020:s.

Njeallje fápmorusttega Fovsenis ja guokte veahá lullelis dagahit ollislaččat prošeavtta mii gohčoduvvo Fosen Vind, mii lea Norgga stuorámus bieggafápmoprošeakta, ja stuorámus industriijahuksen nannámis, 11 miljárdda ruvdnui. Statkraft ovttasbargá dál šveicalaš oasusdolliiguin.

Bugenduottar (Kvitfjell / Raudfjell)

Sálliris Romssas huksejuvvo dál okta Norgga stuorámus bieggafápmorusttegiin. Kvitfjellet plánen álggahuvvui juo 1990-logus ja dalle lei oalle unnán vuosttildeapmi, ja konsešuvdna ii váidojuvvon. 2012:s attii NČE konsešuvnna Raudfjellii maiddai, ja dalle lei arvat stuorit vuosttildeapmi.

Dat vuolggahuvvui báikkálaš beroštumiin, mat maŋŋel leat vuvdon duiska kapitálii. Fitnodaga áirras lea seammás Norwea[10] stivrajođiheaddji. Fápmu lea vuvdon Alcoa alumiidnabuvttadeaddjái GIEK:a[11] eksportadáhkádusain.

Sálliris lea ollesjagiguohtun boazodoalus ja huksenguovlu lea guovddáš dálveguohtun- ja guottetguovlu. Dasa lassin leat maiddai bargan oažžut unnit rusttega Sandhaugenii mii lea lulábealde Raudfjelleta. Dan hilggui OED 2019:s.

Rusttetbargu lea ain jođus giđđat 2020:s ja huksejeaddji ii doahttal eavttu bissehit barggu guottetáiggis.

Oallugat leat maiddai vuosttildan, ee. Facebook-joavkkus «Stopp vindkraftraseringen på Kvaløya».

Fálesrášša

Fálesrášša Fálesnuoris lea 21 Gearretnjárgga boazodoalloorohaga geasseguohtun. Doppe boahtá bieggafápmu čuohcat guottet-, guohtun-, johtalan- ja bálggosguovlluide. Bieggafápmoplána duogábealde ledje Finnmark Kraft, mas Finnmárkkuopmodat lea eaiggádiid gaskkas, ovttasbargguin Fred Olsen Renewablesiin.

Váikkuhusčielggadeapmi lei erenoamáš heitot ja lei huksejuvvon čuoččuhusaiguin ahte bohccot bohtet heivehit iežaset rusttegii. Maŋŋelgo NČE attii konsešuvnna 2013:s lassánii vuosttildeapmi. Gearretnjárgga boazodoallonuorat čálle digaštallančállosa ja ožžo čoahkkima oljo- ja energiijaministariin.

Luonddugáhttenlihttu ja Sámediggi beroštedje maid áššis, ja 2015:s hilggui OED konsešuvnna. Goitge NČE válddii mielde Fálesrášša vuoruhuvvon huksenguovlun Našunála Rámma evttohussii.

Gaalpie (Kalvvatnan)

Fred Olsen Renewables plánii 40 km^2 bieggafápmorusttega Trøndelága ja Nordlándda rádjái, Åarjel-Njaarke ja Voengelh-Njaarke boazodoalloguovlluid geasseorohagaide.
Guovllu boazodoallu logai váikkuhusčielggadeami váilevažžan ja boastut, ja boazodoalu guovllustivra attii vuostecealkámuša, muhto NČE goitge attii konsešuvnna. Dan maŋŋel lassánii sámi organisašuvnnaid, birasorganisašuvnnaid ja lulli-sámi searvegotti, Saemien Åålmege, vuosttildeapmi. Boazodoalloorohagaid nuorat ledje erenoamáš aktiivvalaččat, ja besse čoahkkinastit ON:a álgoálbmotáššiid erenoamášraporterejeaddji.

[10] Norwea – Norsk vindkraftforening. Norgga bieggafápmofitnodagaid searvi.
[11] GIEK – Garantiinstituttet for eksportkreditt.

Bieggafápmoprošeavtta vuosttildeaddjit deattuhedje erenoamážit sámegiela ja kultuvrra. Dat dagahii nu ollu deattu OED:i ahte konsešuvdnamearrádus hilgojuvvui, earret eará vuođuštuvvon Politihkalaš ja siviila vuoigatvuođaid konvenšuvnnain.

Goitge bođii maŋŋel ođđa fitnodat ja geahččalii ođđa huksenplánain, muhto dan hilgo dalán boazodoalloorohagat.

Davvi

Grenselandet AS, oktan suoma St1 fitnodagain, leat plánen ovtta Eurohpá stuorámus bieggafápmorusttega gasku Norgga nubbi stuorámus sisabahkkenfriddja guvlui, Davvisiidda ja Deanu gielddain. Finnmark Kraft lei álggos mielde, muhto geassádii maŋŋel.

Plánaguovlu lea eanemusat 13 Lágesduottar orohagas, muhto boahtá unnit dahje eanet maiddái čuohcat 9, 14 ja 14A orohagaide. Grenselandet ovdanbuvttii dieđáhusa Davvi Vindparkii 2017:s. Bohte 50 gulaskuddancealkámuša, eanas negatiiva, ja lea ollu vuosttildeapmi, erenoamážit Deanus ja Kárášjogas. Davvisiiddas lea eanas positiiva guoddu huksemii. Sámediggi lea vuosttildan huksema ja Luonddugáhttenlihttu lea vuoruhan áššis.

Multiconsult ráhkadii váikkuhusčielggadeami vaikko boazodoallu vuosttildii, Naturrestaurering boazodoalločielggademiin maid ráhkadii Sámi ealáhuslihtuin. Orohat 13 bivddii Protect Sápmi ráhkadit sierra čielggadeami, ja dat guovtti čielggadeamis lea bieggafámu otná boazodoalu govvádusat ja váikkuhusanalysat vuostálaga.

Grenselandet lea fállan boazodoalloorohagaide maidda dát čuohcá stuora ruđaid vai besset dahkat šiehtadusa, ja leat nagodan oažžut dan orohat 9:in, masa dušše eahpenjuolgadit čuohcá dat, dat eará orohagat leat hilgon fálaldaga.

Bieggaindustriija Našunála Rámma evttohusas váldui dát guovlu eret, muhto maŋŋelgo rámma duššiin dahkkui de šattai dat áigeguovdil fas, erenoamážit go galgá huksejuvvot ođđa váldojođaslinjjá Vuonnabahtii. Konsešuvdnaohcan sáddejuvvui 2019:s.

Øyfjellet

Øyfjell bieggafápmorusttet mas lea 400 MW ja 70 turbiinna lea dál huksejuvvome sisabahkkenfriddja lundui mii lea Vesterfjellanis Vaapstes. Vesterfjellan lei sámi ovdavázzi Elsa Laula Renberg boazodoalloguovlu. Bieggafápmorusttet boahtá váikkuhit Njaarken varjelimmiedajve (Lomsdal-Visten álbmotmeahci). Fápmorusttet lea giddeme orohaga áidna vejolaš johtingeainnu maŋŋelgo dat nubbi geaidnu lea billašuvvan čáhcefápmohuksema geažil.

Jillen-Njaarke orohaga siskkobealde lei álggos plánejuvvon bieggafápmorusttet nuorttabealde Mussere, muhto dan hilggui OED 2014:s. Seamma jagi addui konsešuvdna Øyfjellet bieggafápmorusttegii, mas ledje rievdadusat 2018:s. MTA-plana dohkkehuvvui 2019:s vissis eavttuiguin, muhto rusttetbargu álggahuvvui giđđat 2020:s vaikko eaktu ahte lea šiehtadus boazodoaluin ii leat ollašuvvan. Boazodoallu gáibidii bissehit rusttetbarggu johtin- ja guottetáiggis, muhto OED attii lobi. Dat lea mielddisbuktán stuora váttisvuođaid ja jáhkkimis ahte miesit jápmet.

(C3) Ruoţa bieggafápmu ja boazodoallu

Duiska bargit huksejit bieggafápmorusttega Granbergetis, Robertsfors suohkanis, Ruoţas. (Govven: Erland Segerstedt)

Norgga ja Ruoţa bieggafápmohuksemat leat dáhpáhuvvan lagas ovttasbarggus, earret eará ruoná sertifikáhtaid ortnega dáfus. Ruoţţa lea huksen ja hukse ollu bieggafámu guohtuneatnamiidda. Leat stuora vuostálasvuođat gaskal bieggafápmofitnodagaid ja boazodoalu ja guovtteoaivilvuohta movt bieggafápmu váikkuha bohccui ja boazodollui.

Bieggafápmu lea viidát huksejuvvon Ruoţas maŋemus logi jagis. 2019:s lei measta 20 TWh buvttadeapmi dahje 3-4 geardde eanet go Norggas, ja meroštallojuvvo ahte dat duppalastá 2023 rádjai.

Eanas huksen dáhpáhuvvá dál davvin, eanas boazodoalloguovlluin.

Dat mii galgá šaddat Eurohpá stuorámus bieggafápmorusttet lea dál huksejuvvome Markbygdenii mii lea Bihttána lahka, mas leat 1100 turbiinna 450 km^2 sturrosaš guovllus, vuovdečearus Östra Kikkejaures.

Ruoţas rehkenastojuvvojit bieggafápmorusttegat birasváralaš doaibman ja dan dihte gáibiduvvo lohpi leanastivrra birasossodagas. Dan sáhttá váidit Eana- ja birasduopmustullui (Mark- och miljödomstolen) ja Eana- ja birasbadjeriektai (Mark- och miljööverrätten). Gáibiduvvo maiddái lohpi suohkaniin maidda dat čuohcá. Measta goalmmadasoassi ohcamiin hilgojuvvojit, muhtomin dainna ákkain ahte doppe lea boazodoallu.

Ruoţas leat eambbo dutkan váikkuhusaid go Norggas. Bohtosat čájehit ahte bieggaturbiinnat mat leat doaimmas baldet bohccuid ja ahte geainnut leat hehttehusat, muhto fápmojođaslinjjáid váikkuhusat leat eambbo eahpesihkkarat. Go ruoţa bieggafápmorusttegat eai sáhte čujuhit ruoţa dutkamii ahte boazu hárjána bieggafápmui, de geahččalit sii čujuhit norgga dutkamii.

Malå čearus leat vihtta bieggafápmopárkka iežaset dálveorohagas ja vel golbma párkka leat ožžon konsešuvnnaid. Sii lohket ahte boađus lea ollu vearrátgo ovdagihtii ledje doivon.

Östra Kikkejaur čearus lea bealli dálveorohagas gokčojuvvon bieggafápmorusttegiiguin, ja dan geažil fertejit sii borahit bohccuid ollu eambbogo ovdal.

Čearuide mearkkašit bieggafápmoplánat hui ollu liigebargguid. Ruoŧa ráđđehus galgá 2020:s buktit evttohusa Sámedikkiin konsultašunortnegii bieggafápmohuksema oktavuođas.

Ruoŧa Sámiid Riikkasearvi lohká ahte čearut leat vuollegaš beali go galget šiehtadallat huksejeddjiiguin.

(D1) Láhkaásahus ja áššemeannudeapmi

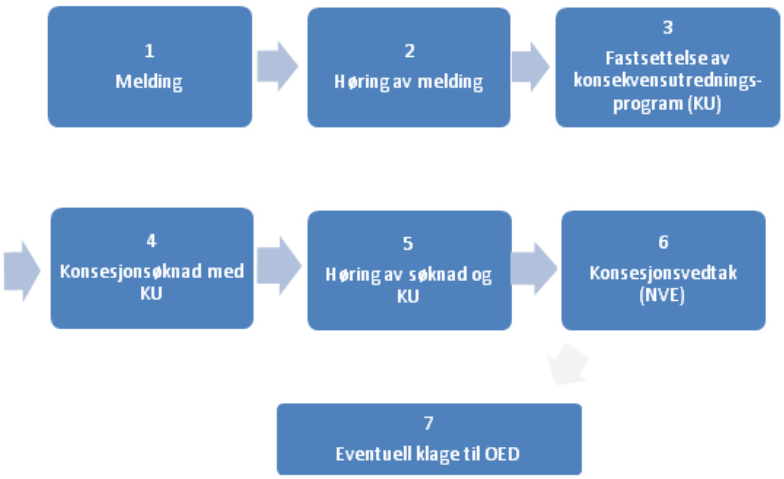

Bieggafápmoáššiid áššemeannudeapmi:

1. Dieđáhus
2. Dieđáhusa gulaskuddan
3. Váikkuhusguorahallanprográmma mearrideapmi
4. Konsešuvdnaohcan váikkkuhusguorahallamiin
5. Ohcama gulaskuddan
6. Konsešuvdnamearrádus
7. Vejolaš váidin OED:i
(Vindportalen.no govvideapmi)

Bieggafápmoáššiid lágat ja áššemeannudeapmi energiijalága mielde spiehkasta eará huksenáššiid ektui, mat čuvvot plána- ja huksenlága, omd. ruvkkiid:
– Suohkanis ii leat makkárge rolla plánaproseassas ja das ii leat váldi mearridit plánaprográmma iige muddenplána.
– Biraseiseválddiin ii leat makkárge rolla proseassas.
– Rusttetkonsešuvdna buhtte sihke muddenplána, luoitinlobi ja doaibmakonsešuvnna.
Dan botta go omd. ruvkeplána sáhttá hilgojuvvot guđa ceahkis áššemeannudeamis, de bieggafápmoplána ii sáhte hilgojuvvot ovdal loahpalaš konsešuvdnameannudeamis.
– Energiijahálddahus stivre buot álggu rájes gitta lohppii. Konsešuvnna sáhtát dušše guoddalit OED:i.

Áššemeannudanproseassa
Bieggafápmorusttegat badjel 10 MW dárbbašit konsešuvnna NČE:s.

Proseassa váldoceahkit:

Vuolggaheapmi
Juohke registrerejuvvon fitnodat sáhttá vuolggahit plánaid. Boazodoalus, eará geavaheddjiin ja luonddugáhttenberošteddjiin ii leat dán dásis vuoigatvuohta dieđuide dahje beassat dieđihit. Dán dási

proseassas biddjojit eanas eavttut. Álggaheaddji sáhttá váldit oktavuođa vuoigatvuođalaččaiguin ja šiehtadusaid dahkat ovdal go sisabahkkema váikkuhusat leat čielggaduvvon.

Dieđáhus
Doaibmaálggaheaddji sádde dieđáhusa NČE:i mii dan sádde gulaskuddamii. Sámediggi sáhttá gáibidit konsultašuvnnaid. Maŋŋel gulaskuddama NČE mearrida čielggadanprográmma. NČE ii sáhte hilgut dieđáhusa, muhto ferte sáddet dan viidáset meannudeapmái.

Váikkuhusčielggadeapmi
Váikkuhusčielggadeami čađahit sii geaid doaibmaálggaheaddji háliida. Sis galgá leat «áššáiguoskevaš fágalaš gelbbolašvuohta»«, muhto eai leat makkárge eavttut dasa. Go boazodoalu váikkuhusaid galgá čielggadit, de ii gáibiduvvo boazodoallogelbbolašvuohta. Huksejeaddjit háliidit čielggademiid mat eai gávnna váttisvuođaid mat sáhttet hehttet huksema. Kumulatiivva váikkuhusaid galgá čielggadit, muhto dávjá dat ii dahkko.

Konsešuvdnaohcan
Go konsešuvdnačielggadeamit leat čađahuvvon, de doaibmaálggaheaddji sáhttá ohcat konsešuvnna. NČE doallá diehtojuohkinčoahkkimiid ja sádde ohcama gulaskuddamii. Sámediggi sáhttá ovddidit vuostecealkámuša dahje gáibidit ráđđádallamiid NČE:in. Konsešuvnna sáhttá váidit OED:i.

Detálljaplána
Maŋŋel konsešuvnna galgá huksejeaddji ráhkadit detálljaplána biras-, fievrredan- ja ráhkadusplánain. NČE galgá dohkkehit dan, ja maiddái bearráigeahččat huksema ja doaimma.

Heaittiheapmi
Go bieggafápmorusttegat leat bures gollan, de daid prinsihpas galgá heaittihit, rusttet galgá váldot eret ja eanadat biddjot fas ovddeš luonddudillái, muhto ii leat sihkkaraston ahte dasa várrejuvvo ruhta, ja ii gávdno dáhkádus dasa ahte dat dahkko.

Huksejeaddjit ja ovddasduvdit háliidit vel álkibut ja jođáneappot vuogádagaid ohcamiid meannudeapmái. Našuvnnalaš Rámma geahččaleapmi hilgojuvvui 2019:s. Dál plánejuvvo rievdadeapmi konsešuvdnaproseassas ja stuoradiggedieđáhus bieggafápmohuksema birra bođii 2020 geassemánu.

Lágat mat váikkuhit bieggafápmohuksemii
- Energiijaláhka (váldoláhka)
- Plána- ja huksenlága (vissis muddui).
- Luondduvalljodatláhka. Gáibida nanaguoddevaš geavaheami ja sámi kulturmuittuid vuhtii váldima, muhto unnán geavahuvvo geavatlaččat.
- Boazodoalloláhka. Gielddus giddet johtalangeainnuid. Muđui ii gielddus sisabahkkemiid vuostá.
- Kulturmuitoláhka. Sihkkarastá kártema, muhto ii hehtte sisabahkkemiid.

Sáme- ja álgoálbmotriekti:
- ILO-konvenšuvdna 169 álgoálbmogiid birra.
- ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra.
- ON konvenšuvnna buot málle t čeardavealaheami loahpaheami birra.
- ON konvenšuvdna biologalaš valljivuođa birra (CBD).
- Vuođđolága sámeparagráfa § 108.
- Sámeláhka.
- Finnmárkoláhka.
- Konsultašuvdnaortnet. (Lágadeami evttohus lea meannuduvvome).

Jus vuoigatvuođalaččat eaktodáhtolaččat eai daga šiehtadusa huksejeddjiin, de Stáhta, NČE bokte, sáhttá bággolonistit bieggafápmohuksema várás. Bággolonistanláhka dadjá ahte sáhttá bággolonistit bieggafápmorusttegiidda, muhto dušše dainna eaktudemiin ahte «sisabahkken vissásit lea eambbo buorrin go vahágin«. Muhto movt mihtidit dan mii lea ávkin investoraide boazodoalu ja luonddu vahágiid vuostá?

Gii lea rievtti mielde áššeoasálaš dahje riektesubjeakta boazodoalus? Áidna geat sáhttet ovddastit boazodoalu sisabahkkenáššiin leat sii geat ieža atnet guovlluid boazodollui. Boazodoalu eai danne sáhte ovddastit stáhtalaš boazodoallohálddašeami orgánat iige Sámediggi. Aŋkke lea dávjá eahpečielggas gii lea áššeoasálaš go huksenáššis lea sáhka – orohat, siida, siidaoassi dahje ovttaskas boazodoalli.

Ollu lágat orrot sihkkarastime luonddu ja boazodoalu vuhtiiváldima, muhto dábálaččat daidda ii biddjo olu deaddu hálddašeamis ja duopmostuollomeannudeamis.

(D2) Máhttovuođđu

Makkár beroštumiid dutkan bálvala? NINA lea luonddudutkama instituhtta, Cicero ges lea dálkkádatdutkaninstituhtta. Nu movt plakáhtas oaidná de lea Ciceros čatnašupmi WinWind:i, EO-prošeakta mii galgá dutkat movt bieggafápmoindustriija sáhttá vuoitit bieggafápmohuksema vuostehágu badjel.

Bieggafápmohuksen mearrádusas leat stuora váikkuhusat ja gáibida danin nanu máhttovuođu. Moanat lágat ja konvenšuvnnat, nugo luondduvalljodatláhka ja biologalaš valljodaga konvenšuvdna, dadjet ahte luondduhálddašeamis galgá deattuhit sihke dieđalaš, árbevirolaš ja báikkálaš máhtu. Man muddui lea huksejeddjiin, eanaeaiggádiin, suohkaniin, NČE:s, OED:s ja eará guoskkahuvvon áššeoasálaččain dakkár máŋggabealat máhttovuođđu? Gii bidjá ovdan máhttovuođu mearrádusaide ja makkár beroštumiid beali čullet sii?

Go bieggafápmohuksen álggii Norggas, de geavatlaččat ii gávdnon obage dutkan das movt dát sáhtii čuohcat boazodollui. Dutkan mii ii lean áššáigullevaš adnui bealuštit huksema.

Norggas lea dál smávva biras, mii bargá sihke dutkamiin ja čielggademiiguin, mii ráđđe dutkamiid ja váikkuhusčielggademiid bohccuid ja bieggafámu birra. Sin konklušuvnnat ahte bieggafápmu ii leat vahágin boazodollui, lea áibbas nuppe lágan go boazodolliid vásáhusat ja lea maid vuostálasvuođas eará norgga, ruota ja internašunála dutkanbirrasiid oainnuid. Maiddái hálddašeamis leat ollugat cuiggodan dáid čielggademiid mat adnojit vuođđun konsešuvnnaide.

NČE ja bieggafápmohuksejeaddjit liikká dorjot dán barggahandutkama, mii álohii konkludere ahte boazu ii garvve turbiinnaid ja sisabahkkemiid sáhttá beare čađahit. Váikkuhusčielggadeamit čađahuvvojit dábálaččat nu ahte eai geahča sisabahkkemiid ollislaš čuozahusaid.
Metodat maid atnet leat:

– Mihtidit jeagelgokčasa dahje eará šaddodaga assodaga ja lávdama
– Mihtidit bohccuid gágerhivvodaga
– Áicat movt boazu láhtte johtaleamis ja vuojeheamis

– Girdis govvet
– GPS-merket bohccuid
– Jearahallat boazodolliid

Máŋgga dáin metodain addet hui eahpesihkkaris bohtosiid, muhto aŋkke adnojit ja dulkojuvvojit bohtosat háliiduvvon geaidnoválljema guvlui. Dutkit ja váikkuhusčielggadeaddjit dávjjimus eai máhte sámegiela, sis ii leat hárjáneapmi geavatlaš boazodoaluin, ja dávjá sis lea heajos gaskavuohta boazodolliiguin.

Eanemus adnon čielggadeaddjit bieggafámu ja bohccuid birra lea Naturrestaurering AS, mas lea lagas čanastat Multiconsultii ja Norweai. Sin leat garrasit cuiggodan boazodoallit ja eará fágabirrasat máŋgga čielggademiid dáfus, ee. Kalvvatnan, Nygårdsfjellet, Gilivuotna, Maurneset, Buheii. Maiddái eará huksemiin čujuhit huksejeaddjit Naturrestaurering guorahallamiidda duođaštussan dasa ahte bohccot hárjánit sisabahkkemii eaige vahágahtto huksema geažil. Moadde stuora konsuleantafitnodaga leat bieggafápmoorganisašuvnna Norwea miellahtut. Seamma konsuleanttat adnojit maid eaktobiddjin suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda.

Dutkanbirrasis lea leamaš čielga guovtteoaivilvuohta moaddelogi jagi ja dutkit leat vihtanuššan eará dutkiid vuostá diggeáššiin main lea sáhka boazoguohtunguvlui hukset bieggafámu. Eanas dutkanprošeavttaid leat olbmot dahkan, geain ii leat boazodoalloduogáš iige eará sámi duogáš. Gávdnojit liikká muhtun spiehkastagat. Daid searvái gullet Protect Sápmi, man norgga ja ruoŧa boazodoalloorganisašuvnnat lea ásahan. Sii atnet gelbbolaš sámi dutkiid ja leat ráhkadan máŋga čielggadeami orohagaid diŋgojumiid vuođul, muhto ollugat leat liikká cuiggodan sin strategiija soabatmeahttunvuođaid čoavdit gulahallamiin gaskal huksejeaddji ja boazodoalu. Muhtun dilálašvuođain leat orohagat diŋgon iežaset čielggadeddjiid, muhto dáid hilgot huksejeaddjit ja NČE.

(D3) Váikkuheaddjit

Váikkuheaddjit demonstrerejit Trønderenergi olggobealde 13.05.2019. Miellačájeheami duogábealde ledje máŋgga birasorganisašuvnna ja sámi organisašuvnnat. (Govva: Luonddugáhttenlihttu)

Leat muhtun váikkuhanjoavkkut mat váikkuhit sihke bieggafápmohuksemiid bajitdási mearrádusaide ja ovttaskas bieggafápmorusttegiid konsešuvnnaide. Mii joavkkuid leamaš beali ja vuostá bieggafápmohuksemiid lea eanas muddui rievdan maŋemus moaddelogi jagis.

1980-logus lei beaive- ja bieggafápmu biraslihkadusa molssaeaktu atomafápmui ja koallafápmui. Dađistaga šattai eambbo beroštupmi bieggafápmui sihke stáhtas ja kommersiála fitnodagain, ja Enova 2001 ásaheami rájes lea bieggafápmohuksen ožžon ovdánanveahki stáhtalaš doarjjaortnegiiguin. Álggos dorjo buot politihkalaš bellodagat doarjjaortnegiid. Birasvuođđudus Zero ásahuvvui 2002:s ovddidan dihte bieggafámu.

Sámi organisašuvnnat ledje maid rahpasat bieggafápmui, muhto gáibidedje ollislaš plána. Gitta 2010 rádjái ledje measta dušše ovttaskas orohagat geat hilgo bieggafápmohuksemiid. Birrasiid jagi 2000:s ii lean oktage birasorganisašuvdna mii hilggui bieggafámu, dađistaga eambbogat sis eahpidišgohte, vuosttaš sis lei Norges Miljøvernforbund (Norgga Birasgáhttenlihttu). Luonddugáhttenlihttu mearridii eambbo cuiggodeaddji oainnu 2013:s, muhto ain ledje Luondu ja Nuorat ja WWF positiivvalaččat bieggafápmohuksemiidda.

Ollu bellodagain nai vuostálastin siskkáldasat lea lassánan, ja lea juohkásan oaidnu buot bellodagain. Dusse Ruoksat lea mearridan vuostálastit buot bieggafápmohuksema eatnamis. SG ja BBR (MDG) leat maid bieggafámu vuostá sámi boazoguohtunguovlluin, muhto mearrádusat eai leat áibbas oktageardánat. Buot eará bellodagat dorjot bieggafápmohuksemiid, eaige bija makkárge várašumiid boazodoalloguovlluid ektui.
Vuostálastin lea maid oidnosii boahtán báikkálaš vuostálastinjoavkkuid ja riikaviidosaš organisašuvnnaid bokte, nugo La Naturen Leve (Ellos luonddu) ja Vuostebiegga (Motvind) bokte.

Mii leat čállán máŋgga organisašuvnnaide ja institušuvnnaide ja jearran sis dáid jearaldagaid:

1. *Man muddui berre bieggafápmu huksejuvvot Norggas? Gos berre ja gos ii berre huksejuvvot?*
2. *Berre go bieggafápmu huksejuvvot boazoguohtunguovlluin?*
3. *Maid din organisašuvdna/institušuvdna lea bargan iskat bieggafámu váikkuhusaid boazodollui? Makkár máhttovuođđu lea din oainnuide vuođđun?*

4. Lea go din mielas lobálaš hukset bieggafámu boazoguohtunguovlluide maiddái go boazodoallu vuosttilda dan? Makkár juridihkalaš árvvoštallamiid dii lehpet dahkat dás?
***5.** Leat go váidudeaddji doaimmat boazodollui vejolaččat ja dasto movt?*
6. Makkár doaibma berre boazodoalu iežas organisašuvnnain ja orgánain leat bieggafápmohuksemiin? Lea go dis makkárge vásáhus dahje dovdamuš njuolggo gulahallamii gaskal bieggafápmu- ja boazodoalloberoštusaid? Jus fal lea, movt dát vásáhusat leat?

Dá lea oanehis čoahkkáigeassu sin oainnus, vástádusaid vuođul maid mii leat ožžon ja eará gálduid vuođul:

NORWEA - Ovdamuniid ja hehttehusaid ferte vihkkedallat ja eiseválddit mearridit konsešuvnna.
Zero - Háliida huksemiid mat buktet unnimus vejolaš váikkuhusaid boazodollui. Konsešuvdna lea eiseválddiid duohken.
Luonddugáhttenlihttu - Konsekveanta hilgu bieggafámu boazoguohtunguovlluin.
Luondu ja Nuorat - Hilgu bieggafámu boazoguohtunguovlluin, muđui doarju bieggafámu.
Birasgáhttenlihttu - Hilgu buot bieggafápmohuksemiid.
WWF – Doarju bieggafámu, muhto gáibida álgoálbmotguovlluin mieđáhusa huksemiidda.
Bellona - Doarju bieggafámu, ii makkárge gelbbolašvuohta boazodoalus.
DNT - Ii vuosttil bieggafámu, muhto galgá luonddu eavttuid mielde. Oktasaš beroštupmi boazodoaluin gáhttet luonddu.
NSR - Bieggafápmohuksen boazodoalloguovllus lea álbmotrievtti vuostá.
NBR - Boazodoalus ferte leat riekti dadjat ii.
NČE - Bieggafápmu lea symbola nanaguoddevaš ovdáneapmái.
NHO - Ferte gierdat luonddusisabahkkemiid.
LO - Boazodoallu hehtte bargosajiid.

A4. Muhtin konklušuvnnat ja jearaldagat

Norgga historjjás lea bieggafámu huksen dat stuorámus sisabahkken ja dat mii eanemusat rievdada mehciid. Guovllu maid bieggafápmohuksen rievdada luondduguovllus industriijaguovlun lea stuorát areála go buot riikka gávpogat ja čoahkkebáikkit.

Dan 4/10 oassái riikkas gos meahcci geavahuvvo boazodollui, mearkkaša dát dasa lassin garra čuozahusaid dán ealáhusa vuđđui ja sámi kultuvrii ja gillii.

Luondduhálddašeami, sámevuoigatvuođa ja álgoálbmotvuoigatvuođa bajit lágaid ja konvenšuvnnaid mielde ii galgga dát leat vejolaš. Danin mii leat geahččalan gávnnahit manne ja movt dat goitge dahkko.

Stuora sánit láhkaortnegiin

Gonagasriika Norgga vuođđolágas daddjo §108: *Stáhta eiseválddit galget láhčit dilálašvuođaid dasa ahte sápmelaččat sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit gielaset, kultuvrraset ja servodateallimeaset.*
Norga lea dohkkehan ONa konvenšuvnnaid siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid, biologalaš máŋggabealatvuođa birra ja nállevealaheami vuostá, ja ILO-konvenšuvnna álgoálbmogiid birra, ja dohkkehan ONa álgoálbmot vuoigatvuođaid julggaštusa. Buot dáin dokumeanttain daddjo ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta suodjalit iežaset kultuvrra ja sámi kultuvrra luondduvuođu. Dat leat geatnegasvuođat maidda norgga eiseválddit leat čadnon morálalaččat ja juridihkalaččat.

Luondduvalljodatlágas §1 daddjo: *Lága ulbmil lea ahte luondu iežas biologalaš, eanalaš ja geologalaš girjáivuođain ja ekologalaš proseassaiguin galgá suodjaluvvot ceavzilis geavahemiin ja fuolahemiin, maiddai nu ahte dat addá vuođu olbmuid doibmii, kultuvrii, dearvvašvuhtii ja loaktimii, dál ja boahtteáiggis, maiddai vuođđun sámi kultuvrii.* Ja §8: *Viidáset galget eiseválddit deattuhit máhtu masa vuođđun leat buolvvaid vásáhusat go leat geavahan ja doaibman ovttas luondduin, nugo sámi geavaheapmi, ja mii sáhttá buktit ceavzilis geavaheami ja luonddu máŋggabealatvuođa suodjaleami.*

Min geahčadeapmi bieggafápmoáššiin, sihke boazodoalloguovlluin ja daid olggobealde, čájehit ahte dát mearrádusat hui ollu háviid eai váldo duođalažžan áššemeannudeamis. 40 jagi maŋŋel rahčamuša Álttá - Guovdageainnu eanu huksema vuostá leat sápmelaččaid vuoigatvuođat eatnamiidda ja čáziide dušše nannejuvvon báhpiriid nalde, muhto ii geavahusas. Dáid njuolggadusaid mielde ii galggaše leat lohpi plánet ge bieggafámu boazodoalloguovlluide. Leat goitge ráhkaduvvon unnimusat čuohtenáre dakkár plánat ja measta goalmmádasoassi dain leat juo čađahuvvon dahje daidda lea addon konsešuvdna.

Čáhppes ja ruoná profihtta

Energiija lea otná servodagas gálvu, mainna máŋgga ládje sáhttá dinet ruđaid. Sáhttá buvttadit, fievrredit ja monteret buvttadusgaskaomiid nugo oljobohkanrusttegiid, čáhce- ja bieggaturbiinnaid. Sáhttá vuovdit bensiinna, diesela, gássa, koala dahje elrávnnji geavaheddjiide. Oljoburssas dahje energiijaburssas sáhttá spekuleret, oastit ja vuovdit energiijafitnodagaid ja sáhttá vuovdit konsuleantabálvalusaid energiijabuvttadeddjiide. Ekonomalaš oaidnoguottus ii leat erohus investerego oljui, koallafápmui dahje bieggafápmui. Ollu fitnodagat ja investorat investerejit áinnas maiddái sihke oljui ja bieggafápmui, nugo oljofitnodat St1, mii lea Finnmárkku stuorámus bieggafápmoplána duogábealde.[12]

[12] Geahča Davvi bieggapárkka birra kap. C2

Lea goitge stuora erohus «fossiila» ja «ođasmahtti» energiijabuvttadeami eavttuin. Dálkkádatrievdadeamit, mat šaddet fossiila energiija boaldima geažil, leat steampalastán fossiila buvttadeami «čáhppadin» ja molssaeavttut ožžot de «ođasmahtti» ja «ruoná» steampala. Go lea šaddan riikkaidgaskasaš áŋgiruššan molsut fossiilla energiijas «ođasmahtti» energiijii, de lea maiddai politihkalaččat vejolaš addit sidjiide geat háliidit investeret bieggafápmui, čáhcefápmui ja beaivvášfápmui ekonomalaš, politihkalaš ja hálddašeami ektui ovdamuniid. Bieggafápmu ja eará «ođasmahtti» energiijagáldut ožžot máksot subsidieremiid stáhtas dahje geavaheddjiin stáhtalaš geatnegasvuođaid bokte. Dakkár buvttadeapmi oažžu stuora politihkalaš buorredáhtu, dakkár jurddašemiin ahte mađi eambbo mii hukset, dađi eambbo mii gádjut máilmmi globálalaš liegganeamis. Dát de šaddá dasto nu dehálaš bargun ahte ferte láhčit jođánis ja beaktilis áššemeannudeapmái ja duvdilit eret visot luonddu ja eará ealáhusaid vuhtii váldima. «Buohkat fertejit oaffaruššit juoidá dálkkádahkii», nugo okta direktevra dajai namuhuvvon oljofitnodagas mii dál áŋgiruššá bieggafámu.

Sidjiide geat investerejit bieggafápmui lea dieđusge, nugo buot eará kapitálalaš investeremiin, profihtta mii geasuha eanemusat. Muhto lea «ruoná molsun»-myhta mii dagaha vejolažžan sidjiide oažžut iežaset investeremiid politihkalaččat vuoruhuvvot buot eará vuhtii váldimiid badjel.

Dan botta go eanas oassi biraslihkadusas háliida bissehit golahanovdáneami, de lea Zero molssaeaktu «ruoná ovdáneapmi»

Myhta ruoná molsuma birra

Fossiila boaldinávdnasiid geavaheapmi lea industriála revolušuvnna rájes dagahan ahte CO_2 sisdoallu lea lassánan áibmogeardái. 1800-logu loahpa rájes leat muhtun dutkit čujuhan ahte dat dagaha globálalaš liegganeami, ádjánii guhká ovdal dat almmolaččat dohkkehuvvui ja váldui duođalažžan nationála eiseválddiin ja riikkaidgaskasaš orgánain. 1988 ásahuvvui ONa dálkkádatpanela (IPCC) ja dađistaga bohte moanat riikkaidgaskasaš konferánssat maid bohtosat galge leat dálkkádatluoitimiid unnideapmi. Šattai čielggas ahte mii eat šat sáhte joatkit dađistaga luoitit eambbo CO_2 ja eará gássaid mat dagahit liegganeami, ja ahte fertejit gávdnot eará molssaeavttut. De bođii bieggafápmu dasa sisa, energiijagáldun mii lea vejolaš eanas riikkaide. Álggus lei erenoamážit biraslihkadus mii vuojehii gáibádusa ahte ferte áŋgiruššat bieggafámu.

Geahča Davvi bieggapárka kapihttal C2 vuolde.

Dálkkádat gehčču máilmmi stuorámus váttisvuohtan, ja buot eará vuollálastojuvvui dan. Dat dagahii ahte šattai unnit beroštupmi eará nuoskkidemiide ja sisabahkkemiidda mat gáržžidedje šattuid ja elliid areálaid, ja luondduvuđot ealáhusaid.

Barggu váldoáŋgiruššan lei gádjut dálkkádaga go buvttadit eambbo «ođasmahtti» el-rávnnji ja ávkkástallat dan fievrruide, liggemii ja industriijai, dan sadjái go fossiila boaldinávdnasa, seammásgo oasit fossiila boaldinávdnasis lonuhuvvui varraset boaldinávdnasiidda nugo biomássái ja biodieselii. Buot ođđa čáhcefámu, bieggafámu, beaivvášfámu ja bioboaldámuša buvttadeapmi oačču de dálkkádatdoaibma stáhtusa, eai báljo geahčča dálkkádatváikkuhusaide dain árjjabidjanfáktoriin dahje luonddusisabahkkemiin mat das čuvvo, iige jerrojuvvon ge masa energiija geavahuvvui.

Sihke Norggas ja eará riikkain oačču imet muhtun organisašuvnnaid ja ásahusaid mat barge bieggafámu ovddas, dávjá lagas ovttasbarggus fitnodagaiguin mat investerejedje dakkár buvttadeapmái. Go bieggaturbiinnat, el-rávdnjejohtasat ja elektrihkalaš biillat gáibidit stuora minerála hivvodagaid, de oallugat eai šat oaidnán daid minerálaid roggama birasváttisvuohtan, muhto birasdoaibman, ja minerálat definerejuvvojedje ruonán. Norggas lei dálkkádatvuođđudus Zero minerálaindustriija konferánssas ja celkkii «minerála mearkkašupmi ruoná molsumis» ja ruvkefitnodagat spežžo movttegiid. «Ruoná molsun» šattai ovttageardásaš konsentrašuvdna ovtta birasváttisvuhtii, nu ahte dan dihte eai dušše vájalduvvon eará birasváttisvuođat, muhto mealgat muddui maiddai spežžo go dat lassánedje. Dat dagahii ahte Norggas šattai politihkalačča t vejolaš addit lobi stuora sisabahkkemiidda sihke sisabahkkenfriddja guovlluin ja boazodoalloguovlluin. Daningo dat dahkkui dálkkádaga ja máilmmi boahtteáiggi ovddas.

Čoavddus gulahallama bokte?

Dat áššit maid mii leat geahčadan dán raporttas čájehit ahte buot bieggafápmohuksen boazodoalloguovlluin dássážii lea čielgasit vaháguhttán ealáhusa ja kultuvrra mii lea juo garra deattu vuolde ja mii ii gierdda ollu eambbo, ovdal go vuođđu olles doibmii jávká. Nu gohčoduvvon váidudeaddji doaimmat mat fállojuvvojit soitet sáhttit oanehisáigái unnidit vaháguhttimiid, muhto guhkitáigái boahtá boazodoalu vuođđu garrasit unniduvvot dahje jávkat.

Go prosjekterenfitnodat lea gávdnan guovllu gosa háliidit ásahit bieggaindustriija, de sii dávjá váldet oktavuođa gullevaš orohagaiguin ásahan dihte «gulahallama» dainna ulbmiliin ahte oažžut šiehtadusa. Dakkár gulahallamat eai leat goassege ovttaárvosačča t, lea gaskkal ovtta osolačča gii háliida váldit badjelasas dan nuppi osolačča geavahanguovllu, ja geas lea vaikko man ollu ruhta ja stáhta doarjjan, osolačča vuostá gii dovdá iežas deddojuvvon ja geas ii báljo leat várri bealuštit iežas. Dat osolaš mii oaffaruššo oažžu stuora olggosgoluid ja oažžu daid gokčojuvvot dušše jus vuollána ja dohkkeha huksema. Leat ovdamearkkat dasa ahte orohat lea vuoitán ja bieggafápmoohcamat lea hilgojuvvon, muhto orohahkii lea de gártan badjel miljovnna ruvnno bealuštanolggosgolut plánejuvvon sisabahkkema vuostá. Boađus sáhttá de šaddat ahte jus huksen ii gomit boazodoalu, de dahket ášše golut dan.[13]

Dát lea dilálašvuohta gaskkal veahkaváldi ja oaffara, ja de šaddá absurda gáibidit ahte oaffar galgá oassálastit gulahallamii maid lea ovdagihtii dubmejuvvon juo táhpet. Bieggafápmofitnodagat sáhttet oastit dan áššedovdibálvalusa maid háliidit, juristtaid, ekonomaid, inšenevrraid ja luonddudovdiid. Boazodoallomáhtu sii eai dárbbaš, go sii galget dušše jáhkihit byrokráhtaid ja politihkkariid geain iige leat boazodoallomáhttu. Hálddašeapmi dáhpáhuvvá goitge norgga fápmoapparáhta eavttuid mielde. Boazodoallit ja earát geaidda bieggafápmohuksen čuohcá, vásihit priváhta huksejeddjiid ja almmolaš eiseválddiid dávjá seamma vuostebeallin. Lea čoahkkin gaskkal sin geain lea ruhta ja fápmu ja sin geain ii leat ruhta iige fápmu.

[13] Okta ovdamerka lea Gaelpie, man birra muitaluvvo kap. C2:s.

Eanas dan birrasiid 80 orohaga Norggas leat vásihan sisabahkkemiid nugo el-fápmohuksemiid, ruvkedoaimmaid, soahteveahkarusttegiid, bartaguovlluid dahje sullasaččaid. Dasa lassin leat oallugat vásihan dakkár sisabahkken áitagiid, vaikko dán rádjái dain eai leat šaddan mihkkege. Oallugat ellet eahpečielga áitagiiguin. Go ođđa sisabahkken plána boahtá, de eai dieđe boazodoallit goassege leago dat realisttalaš plána, mii sáhttá billistit sin doalu eambbo dahje unnit, dahje leago dat dušši áitta mas ii šatta mihkkege. Oallugat leat šaddan gáhtat dainna go dan maid doivo leat dušši áittan goitge šadde duohtan. Dan dihte ferte buot plánaid váldit duođalažžan. Dat mearkkaša ahte ferte ipmirdit váttis báhpiriid, čoahkkinastit huksejeddjiiguin ja áššemeannudeaddji eiseválddiiguin, čállit gulaskuddancealkámušaid ja vuostecealkámušaid, ráhkadit ja ovdanbuktit kárttaid mat čájehit movt sii geavahit iežaset guovlluid, ja dávjá ferte láigohit juridihkalaš ja eará áššedovdiid. Ná šaddet sisabahkkenplánat stuora noađđin boazodoalloealáhussii.

Huksejeaddjit ja hálddašeapmi atnet diehttelassan ahte sii sáhttet doaimmahit visot áššemeannudeami ja gulahallama iežaset gillii, dárogillii. Boazosápmelaččaide, geat jurddašit ja ovdanbuktet buoremusat sámegillii, erenoamážit boazodoalloáššiid, mearkkaša dat ahte sii fertejit rahčat gielalaš ja kultuvrralaš guossešiljus, doppe gos vuostebealis leat buot ovdamunit. Dávjá lea huksejeddjiin, sin konsuleantafitnodagain ja hálddašanovddasteddjiin minimála diehtu sámegiela, sámi kultuvrra ja boazodoalu birra, muhto sii eaktudit ahte boazosápmelaččat galget sáhttit doaimmahit ášši norgga byrokratiija gielalaš ja kultuvrralaš eavttuid mielde.

Ollu boazosápmelaččat geaiguin mii leat ságastallan go leat dáinna raporttain bargan, lohket ahte sii eandalii eai rávve dahkat priváhta šiehtadusaid huksejeddjiiguin. Beasaimet máŋgga iešguđetge guovlluin gullat huksejeddjiid birra geat leat dahkan šiehtadusaid dahje leat geahččalan oažžut šiehtadusaid ovttain orohagain, dahje ovttaskas siiddaiguin dahje siidaosiiguin, doppe gos dát čuohcá eanet orohagaide. Nie leat sii ožžon boazodolliid vuostálagaid, atnán alcceseaset buorren boares vuostálasvuođaiguin mat boazodoalu siskkobealde leat leamaš dahje juo ráhkadan ođđa dakkáriid.

Dábálaš ákkastallan maid huksejeaddjit geavahit lea ahte sii fertejit dahkat šiehtadusa singuin njuolga, go muđui dat bággolonistuvvo ja árvvošteami bokte sii bohtet oažžut unnit buhtadusa dahje eai maidege. Leat ollu ovdamearkkat dasa ahte go leat el-fápmohuksemat, de leat muhtumat leamaš mielas dahkat šiehtadusaid, earát fas eai. Árvvoštallanáššiin leat goitge sii geat eai háliidan dahkat šiehtadusa loahpas ožžon máŋgga geardde eambbogo sii geat leat dahkan šiehtadusa.

Dieđusge ii leat vuolggaheapmi oažžut «gulahallama» ja šiehtadusa boazodoalu vuhtii váldima dihte, muhto sii geahččalit háddjet ja neutraliseret vuostehágu. Máŋgga guovllus muitaluvvo šiehtadusaid birra mat leat čiegus ja/dahje ahte sis leat eavttut dasa ahte guoskevaš boazodolliin lea geatnegasvuohta ahte eai moktege bargga fápmohuksema vuostá. Dat orru leamen ovttastahttojuvvon strategiija huksejeddjiin. Mii bidjat jearaldaga dasa leago dat lobálaš. Nu guhkágo dat šiehtadusat dahkkojit deattu vuolde ja vearru eavttuiguin, de ferte leat vejolaš daid oažžut eahpegustovažžan.

Konsuleanttat - huksejeddjiid reaŋgan

Jus galgá sáhttit bealuštit bieggafápmoásaheami ja eará sisabahkkemiid, de dárbbašit sihke huksejeaddjit ja eiseválddit juridihkalaš, politihkalaš ja fágalaš legitimerema. Deháleamos lea álggos čájehit man dehálaš sisabahkken lea ja nuppi bealis fas man smávva vahátváikkuhusat bohtet šaddat, vai NČE/OED sáhttá geavahit iežaset dábálaš ákkastallama ahte servodatlaš ovdamunit leat eambbogo hehttehusat. Dása dárbbaša váikkuhusčielggadeami.

Ráđđehusa almmolaš neahttasiiddus daddjo: *«Ulbmil váikkuhusčielggadeami mearrádusaiguin lea čielggadit plánaid ja doaimmaid čuozahusaid mat sáhttet buktit mearkkašahtti váikkuhusaid birrasii ja servodahkii. Áššemeannudeamit mearrádusa mielde galget dagahit ahte váikkuhusat birrasii ja servodahkii bohtet oidnosii ja čalmmustahttojit go doaibma plánejuvvo ja go*

galgá oaivila dahkat dasa galgágo doaibma čađahuvvot.» [14]

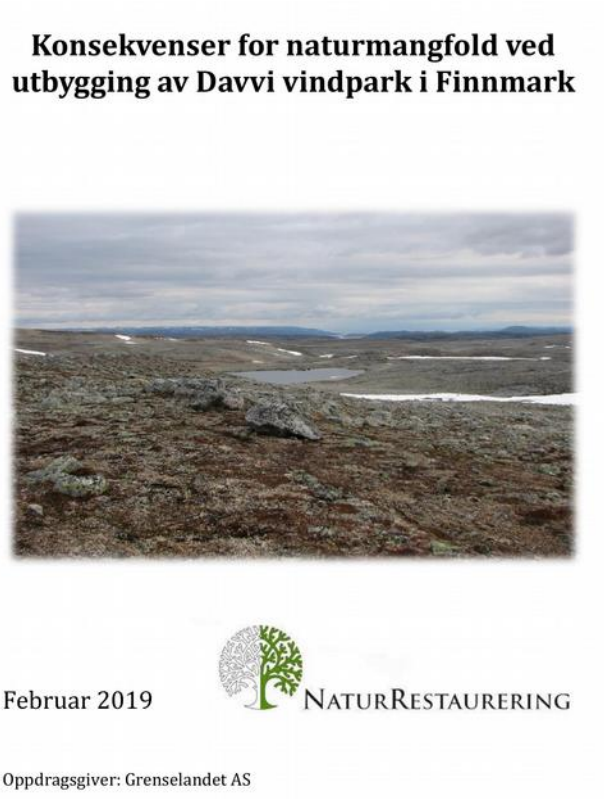

Dat lea teoriija. Muhto dat ahte doaibma ii galgga čađahuvvot ii leat goassege molssaeaktu huksejeaddjái, gii lea juo investeren ollu ruđaid plánemii. Dan dihte ii leat áigeguovdil daidda konsuleantafitnodagaide mat láigohuvvojit sisa čađahit dán láhkamearriduvvon čielggadeami. Dan dihtego stuora suodjalanárvvolaš luondduárvvut ja stuora vahátváikkuhusat eará ealáhusaide sáhttet hedjonahttit konsešuvdnaohcama, de ii leat konsuleanttaid bargu gávdnat eanemus lági mielde, muhto baicce **unnimus** lági mielde váikkuhusaid, dahje gávdnat juste dan mutto váikkuhusaid ahte sáhttet dadjat sii leat kárten, muhto ii nu ollu ahte dat sáhttá hehttet konsešuvnna.

Ollu orohagat muitalit konflivttaid birra mat sis leat konsuleanttaiguin ja hui váilevaš dahje njulgestaga boastut váikkuhusčielggademiid birra. Dát leat cuiggoduvvon máŋgga gulaskuddancealkámušain, maiddai almmolaš orgánaid bealis. NČE lea muhtun háviid dovddastan ahte leat heittogis čielggadeamit, muhto lea goitge addán konsešuvnna eaige leat gáibidan ođđa čielggademiid.

Boazodoalu ektui lea konsuleantafitnodagaid bargu vuosttažettiin «duođaštit» ahte plánejuvvon sisabahkken ii buvtte duođalaš váttisvuođaid boazodollui, ja ahte váttisvuođaid maid ii sáhte šiitit sáhttá čoavdit váidudeaddji doaimmaiguin ja buriin gulahallamiin. Dávjá lea dat seamma biras mii álggos lea «dutkan» ja de váldá konsuleanttabarggu, mas de čujuhit iežaset dutkamii.

Oahppat ovddešáiggi boasttuvuođain?

[14] https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/ku/konsekvensutredninger/id410042/

Bieggafápmoáŋgiruššama leat vuojehan buot ráđđehusat maŋemus guoktelogi jagis, oinnolaš vuosteháguid haga dan oktiibuot čieža bellodagain mat leat oassálasttán dain ráđđehusain. Bieggafámu ásahanmuttus dán áŋgiruššama ovtta gaskka dorjo buot bellodagat ja birasorganisašuvnnat. Dan dihte lea ollu ovddasvástádus biraslihkadusain ja «birasbellodagain» mat nu leat háliidan ruoná bieggafámu molssaeaktun fossiilafápmui. Jens Stoltenberg lei stáhtaministtar dan áiggis go bieggafápmu vuojehuvvui ovdan ja son lei okta dain soapmásiin gii cuiggodii dan. Iešbiografiijastis čálii son bieggafápmoáŋgiruššama birra: *«Lea berošteaddjisearvevuohta gaskkal industriija, ealáhusorganisašuvnnaid ja osiid biraslihkadusas (...) mat vuojehit ovdán (dakkár) mearrádusaid, ja šaddá measta veadjemeahttun čuollat ollislašvuođa ja servodaga ollislaš beroštumi beali».* [15]

Biraslihkadusa doarjaga haga ii livčče otná bieggafápmoáŋgiruššan leamaš vejolaš, ja dalle iige livčče leamaš nu deaddu boazodoalu vuostá addit eatnamiid «ruoná» energiijii. Man guhkás dát ovttasbargu manai čájehuvvo buoremusat kronihkas mii almmuhuvvui 27.09.2012, man leat vuolláičállán Zero, Natur og Ungdom, Norwea ja Småkraftforeninga. Dás čuožžu loahpas: *«Norgga ođasmahtti energiija ferte oažžut lobi joksat iežas ollislaš potensiála, dát da lea, mii odne lea dehálaš»*. Kronihkas eai leat makkárge eaktudeamit doalahit mávssolaš luondduguovlluid dahje boazodoalloguovlluid eret čáhce- ja bieggafápmohuksemiin.

Easkka maŋemus jagiid, go bieggafámu luonddubillisteamit leat ollen nu guhkás ahte ii sáhte daid duššin dahkat, de leat birasgáhttenorganisašuvnnat gáibidišgoahtán ahte bieggafámu ii galgga hukset «duohtatkeahtes» lundui. Eanas oassi biraslihkadusas dattege ain doalaha ahte bieggafápmu galgá huksejuvvot, daningo sii oidnet dan leame «ruoná energiijan». Muhtumat leat válljen geahččalit bissehit osiid buot vearrámus prošeavttain ja leat fuomášumi bidjan daidda. Dan botta go rahčet vuosttildeame moadde rusttega, de huksejuvvojit ja ovddiduvvojit moaddelogi eará rusttega.

Sámi organisašuvnnat eai leat aktiivvalaččat bargan bieggafámu ovddas, muhto sii leat ovdal oalle muddui miehtan ja rahpan vejolašvuođa «gulahallat» huksenberoštusaiguin. Ollugat leat ohcalan čielgaset oainnu sihke NBR:s, NSR:s ja Sámedikkis. Nu movt min jearahallaniskkadeami vástádusain oidno, de leat dát oainnu čielgaseappot šaddan dađistaga, muhto maiddái sámi organisašuvnnat serve beare maŋŋit daid divvumeahttun sisabahkkemiid ektui, mat juo leat dáhpáhuvvan ja addon konsešuvnnaide maid ii oro šat vejolaš bissehit.

Muhtumat dadjet mii eat galgga bearehaga roggat ovddešáiggis, muhto geahččat ovddasguvlui. Mii jáhkkit liikká ahte «geaidnu ovddasguvlui álggos manná ruovttoluotta» ja ahte ollu organisašuvnnat berrešit kritihkalaččat árvvoštallat ovddeš oainnuid ja práksisa bieggafápmoáššiid ektui.

Ceavzilis ealáhusa loahppa

Manin mii beroštit nu ollu boazodoalus ja bieggafámus? Iigo boazodoallu leat ealáhus mii lea nohkame, mii aŋkke boahtá jávkat ja maid sáhtášii juo oaffaruššat?

Jurdda ahte boazodoallu lea ealáhus ja eallinvuohki mii lea nohkame, dan leat čuoččuhan e.e. Norgga eiseválddit juobe goit 1800-loahpa rájes gitta gaskamuddui 1970-logu rádjái. Dát áigodat boazodollui lea namuhuvvon «heaittihanáigodahkan»[16]. Dalle lei almmolaš politihkka ahte go ledje konflivttat eanandoaluin ja eará ealáhusaiguin, de lei boazodoallu mii fertii gáidat. Dat bođii ea.ea. ovdan ollu diggemearrádusain, vel gitta alimusrievttis nai.[17] Ii báljo makkárge ealáhus riikkas lea vásihan dakkár ovttageardásaš negatiiva meannudeami eiseválddiin. Dát áigodat lei eanasmuddui čadnon oktii almmolaš dáruiduhttinpolitihkain sápmelaččaid ja kvenaid vuostá.

15 Jens Stoltenberg: Min historie. Gyldendal, 2016

16 Øyvind Ravna: Same- og reindriftsrett, s. 86

17 Ovdamearka 1955 alimusriekteduomus, Rettstidende 2/1955 - s. 361.

Vaikko leige ná, de cevzzii boazodoallu eanas dan álgovuolggalaš boazodoalloguovllus, ja doppe gos dat nogai báikkálaččat, de dohko bohte sisafárrejeaddji boazosápmelaččat eará guovlluin. 1960-logu rájes lea boazodoallu vásihan stuora ođasmahttima, ja lea nagodan heivehit iežas ođđa doaibmavugiide ja ođđa máhtodárbbuide. Sihke bohccobiergu ja eará boazobuktagat leat odne bivnnuhat márkaniin. Lea maiddai šaddan lassi beroštupmi sámi kultuvrii, sihke obbalaččat norgga álbmogis ja sis- ja olgoriikka turisttain. Dát muitala ahte leat ollu eambbogat go sii geat barget boazodoalus geain lea beroštupmi dasa ja geat háliidit bisuhit dan.

Vaikko boazodoallu lea vásihan ja vásiha ollu váttisvuođaid sihke stáhtalaš stivremiin ja gáibádusaiguin, boranávddiid, dálkkádatrievdadusaid ja iešguđetlágan luonddusisabahkkemiid geažil, de lea duođai boazodoallu ceavzán, ja lea odne eleš ealáhus mas eai leat rekrutterenváttisvuođat. Bajášsaddi sogas lea stuora beroštupmi boazoealáhussii sihke ealáhussan ja kultuvra- ja máhttoguoddin, ja leat dávjá eambbo nuorat geat háliidit dan badjelasas váldit, go maidda doppe lea sadji. Boazodoallu lea maiddai nagodan garvit daid alla lasaid mat dávjá leat sidjiide geat eará vuođđoealáhusaide galget beassat sisa, nugo guolástan- ja mielkeeriid. Boazodoallonuoraide lea leamaš vejolaš váldit badjelasas doalu, eai leat dárbbašan leat rikkis dahje váldit divrras loanaid.

Boazodoalu stuorimus hástalusat odne leat dat ollu smávva ja stuora areála sisabahkkemat, mat sihke unnidit guohtoneatnamiid ja hehttejit dárbbašlaš johtimiid jagis. Leat máŋggalágan areála sisabahkkemat, muhto bieggafápmohuksen lea stuorimus áitta man boazodoallu goassege lea vásihan.

Konklušuvdna lea ahte bieggafápmoáŋgiruššit dál geahččalit jávkadit eleš ealáhusa ja eleš kultuvrra.

Oassi stuorát áššis

Dán raportta váldofokus lea bieggafápmohuksen mii dáhpáhuvvá ja plánejuvvo guovlluide mat geavahuvvojit boazodollui. Dát ii leat isolerejuvvon ášši, muhto gullá oktii Norgga energiijapolitihkain, biraspolitihkain, dálkkádatpolitihkain, boazodoallopolitihkain ja sámepolitihkain ja vástideaddji jearaldagaiguin riikkaidgaskasaččat.

Dat guovllut mat dál billahuvvet boazodollui, billahuvvet maiddai olgoáibmoeallimii, meahcceávkkástallamii ja turismii. Dat billahuvvet elliid ja šattuid eallinguovlun. Seamma ládje billista bieggafápmohuksen maiddai luonddu ja eanadaga mii lea olggobealde boazodoalloguovlluid.

Ođđa aktevrrat bohtet sisa ja váldet badjelasas stáhtalaš buressivdnádusain vuoigatvuođaid eatnamiid geavaheamis, vuoigatvuođaid mat de váldojit eret sis geain dat leat leamaš áiggiid čađa geavaheami geažil.

Luonddugáhttenlihttu celkkii 2011 riikkačoahkkimis ahte ruvkedoaibma mas lea mearraluoitin bázahasmássain lea birasrihkolašvuohta. Dát raporta čájeha ahte seamma sáhttá daddjot bieggafápmohuksema birra, sihke boazodoalloguovlluin ja muđui ge norgga luonddus.

Bieggafápmohuksen boazodoalloguovlluin lea oassin norgga boazodoallopolitihkas. Álggu rájes lea boazodoallohálddahus leamaš mielde láhčime dili huksemiidda, ja mii eat leat registreren makkárge vuorjašumi dieđu dán hálddahusas ahte boazodoalu luondduvuođđu dál lea jávkame. Čađamanni mihtilmasvuohta boazodoallopolitihkas lea ahte eiseválddit eai luohte sidjiide geat ellet ja birgejit boazodoaluin ja dovdet dan. Sin máhttu hilgojuvvo ja stuoraservodaga ovddasteaddjit muktet dan, vaikko eai dovdda praktihkalaš boazodoalu. Čađamanni eahpeluohttámuš boazosápmelaččaide oaidná ášši áššái, boazologu mearrideami rájes gitta boraspirebuhtadusaide. 1800- logu rájes gitta 1970-lohkui lei almmolaš norgga politihkka nu ahte boazodoallu ferte gáidat jus eará ealáhusaiguin lea oktiibeaškkeheapmi. Bieggafápmoášši čájeha ahte dat ain lea nu praktihkalaččat.

Jus geahčestit olggobeallái Norgga, de mii oaidnit mo álgoálbmogat, birasgáhttejeaddjit ja earát rahčet gáhttemis maŋemus osiid autenttalaš luonddus. ONa luonddupanela čájehii man duođalaš dilálašvuohta lea máilmmis, sihke nohkki ja buolli vuvddiide, lottiide ja eará eallišlájaide, ja maiddai eallinláibái ja kultuvrii luonddu ealli olbmuide. Mii sávvat ahte dát raporta sáhttá veahkehit oktasaš rahčamušaide gáhttet dan luonddu mii ain lea máilmmis.

Gáldut

Lea ollu čállon boazodoalus, bieggafámus, ja daid gaskasaš dilalašvuođaid. Dá muhtun guovddáš dokumeanttat. Dáid gaskkas leat maid dokumeanttat mat min mielas eai doala deaivasa, muhto háliidit ovdanbuktit iešguđetge oainnuid materiálaid. Dáid lassin bohtet iešguđetge bieggafápmoprošeavttaid váikkuhusguorahallamat ja eará dokumeanttat

Boazodoallu

Eira, Nils Isak: Bohccuid luhtte. DAT 1994
Landbruks- og matdepartementet (2017). Meld. St. 32 (2016-2017) Reindrift - Lang tradisjon - unike muligheter. Melding til Stortinget. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-32-20162017/id2547907/
Mosli / Nilsen: Inn fra vidda. Hushold og økonomisk tilpasning i reindrifta i Guovdageaidnu 1960-1993. Norut 1994
Ravna, Ø og Olli, J: Sedvanerettslige oppfatninger om arealbruk blant reindriftsutøvere - Diedut 2/2011
Riseth, Jan Åge: Reindrift og ressursforvaltning. Landbruksforlaget 2015
Sara, Mikkel: Reinen – et gode fra vinden. Reindriftens tilpasningsformer i Kautokeino. / Boazu lea biekka buorri. Guovdageainnu guovllu boazodoallovuogit 1950-logus. Davvi Girji 2001
Skjenneberg, Sven: Rein og reindrift. 1965
Skjenneberg og Slagsvold: Reindriften og dens naturgrunnlag. 1968
Sokki, Sara: Endring til det bedre? En kvalitativ studie av omorganiseringsprosessen av den regionale forvaltningen av reindriften. UIT 2017
Storli / Sara: Reindrift før og nå / Boazodoallu ovdal ja dál. Landbruksforlaget 1997
Strøm-Bull, Oskal og Sara: Reindriften i Finnmark. 2001
Vorren, Ø: Finnmarksamenes nomadisme I og II. Universitetsforlaget 1962

Boazodoallu ja sisabáhkken

Bjørklund, Ivar / Brantenberg: Samisk reindrift – norske inngrep. Om Altaelva, reindrift og samisk kultur. Universitetsforlaget 1981
Eftestøl S og Colman J.: Utbygging av småkraft og oppgradering av større anlegg i et reinbeiteområde - Utfordringer og muligheter. Vannrein-prosjektet. Universitetet i Oslo / NVE 2018 Rapport. **79**:1-64. http://publikasjoner.nve.no/rapport/2018/rapport2018_79.pdf
Lie I, Vistnes I og Nellemann C.: Bit for bit utbygging av hytter reduserer reindriftens beitearealer. UTMARK - tidsskrift for utmarksforskning. 2006 **2**:1-7. http://utmark.nina.no/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2006-2/art/Lie%2c%20Vistnes%20og%20Nellemann_%20UTMARK_2_2006.pdf
Nellemann/Vistnes/Bull: Inngrep i reinbeiteland. NINA 2003
Nellemann/Vistnes m.fl.: Snøhvit og samisk reindrift. Framtidsutsikter, konsekvenser og avbøtende tiltak. NINA 2002.
Prestbakmo, Hans / Skjenneberg: Inngrep i reinbeiteland. Følger for rein og reindrift. 1991
Reimers, Eigil: Rein og menneskelig aktivitet. NVE 1986
Risvoll C. og Hovelsrud GK.: Pasture access and adaptive capacity in reindeer herding districts in Nordland, Northern Norway. The Polar Journal. 2016 **6**(1):87-111. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2154896X.2016.1173796
Vistnes I. og Nellemann C.: Avoidance of cabins, roads, and power lines by reindeer during calving. Journal of Wildlife Management. 2001 65:915-925. http://www.jstor.org/stable/3803040?seq=1#page_scan_tab_contents
Wolfe / Griffith: Response of reindeer and caribou to human activities. Polar research. 2000

Bieggafápmu

Løkeland, Mads: Rasering av naturen under dekke av klimatiltak. I: Rødt 2-2009 https://marxisme.no/mads-lokeland/
Miljødirektoratet: VINDKRAFT: Håndteringen av miljøhensyn i konsesjonsordningen – situasjonsbeskrivelse og anbefalinger. 2015
Müller, Arne: Norrlandsparadoxen. Ord&Visor 2015
Naturvernforbundet i Trøndelag / Møre og Romsdal: Vindkraft og industrilandskap. Fakta- og argumentasjonshefte mot vndkraft på land, ut i frå eit klima- og naturperspektiv. 2019
NVE: – Behandlingsprosessen for konsesjonssaker: http://nve.no > Konsesjonssaker > Konsesjonsbehandling av vindkraftutbygging
– Nasjonal ramme: https://www.nve.no/nasjonal-ramme-for-vindkraft/
– Konsesjonsbehandling av enkelte prosjekter: http://nve.no > Konsesjonssaker > Vindkraft

Boazodoallu ja bieggafápmu

Berg, Mathilde: Nasjonal ramme for vindkraft. Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk. NVE 2018
Danell Öje: Genomgång av rapporten «Kunnskapsstatus for effekter av vindkraft og kraftledninger på vill- og tamrein» sammanställd av NaturRestaurering AS. Sveriges lantbruksuniversitet. 2015 1-20

https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/reindrift-dokumenter/forskningsrapporter/danell-2015.-genomgang-av-rapporten---kunnskapsstatus-for-effekter-av-vindkraft-og-kraftledninger-pa-vill--og-tamrein---sammanstald-av-naturrestaurering-as.pdf
Gaup, Peer og Ol-Johan: Hva er erfaringene fra reindrift fra tidligere vindkraftutbygginger. I: Nelleman, Christian: Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke/Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen. 2017.
Gaup, Peer: Innlegg på årsmøtet i Naturvernforbundet i Ávjovárri 2018. https://youtu.be/XfsfV-VQGnM
Labba, Niklas: Vindkraft i renskötselsområden. Dieđut 1-2004
Lindhjem m.fl.: Vindkraft i motvind – Miljøkostnadene er ikke til å blåse av. I: Samfunnsøkonomen 4-2019
NaturRestaurering: Kunnskapsstatus for effekter av vindkraftverk og kraftledninger på vill- og tamrein. 2015. https://www.fylkesmannen.no/globalassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/reindrift-dokumenter/forskningsrapporter/naturrestaureringas-2015.-kunnskapsstatus-for-effekter-av-vindkraftverk-og-kraftledninger-pa-vill--og-tamrein.pdf
Nelleman, Christian: Utbygging av vindkraft i Fovsen-Njaarke/Fosen reinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen. 2017. På s. 78-81 ei omfattende litteraturliste over relevant internasjonal forsking.
NVE / Reindriftsforvaltningen: Vindkraft og reindrift. 2004
Olsen, Ida Mienna : Vindkraftverk på bekostning av samisk reindrift. Temarapport 2–2019 fra Motvind
Skarin, Anna / Sandström / Alam : Out of sight of wind turbines – Reindeer response to wind farms in operation. Ecology and evolution. 2018
Skarin A, Nellemann C, Rönnegård L, Sandström P og Lundqvist H. (2015). Wind farmconstruction impacts reindeer migration and movement corridors. Landscape Ecology. 30:1527-1540. https://link.springer.com/article/10.1007/s10980-015-0210-8
Skarin A.: Sammanställning av forskning gällande störningar på ren – med perspektiv på etableringar av vindkraft i renskötselområdet. Sveriges lantbruksuniversitet. 2012. 282:1-18. http://pub.epsilon.slu.se/9372/1/skarin_a_130118.pdf
Strand O, Colman JE, Eftestøl S, Sandström P, Skarin A og Thomassen J. (2017). Vindkraft og reinsdyr – en kunnskapssyntese. NINA 2017

Vuoigatvuođat, lágat, hálddahus

Hågvar, G: Den samiske rettsdannelse i indre Finnmark Diedut 2:2006 og Diedut 1:2014
Jebens, O: Om eiendomsrett til grunn i indre Finnmark 1999
Landbruksdirektoratet: Utfordringer for selvstyre i reindriftsnæringen - Tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift. Rapport Landbruksdirektoratet. 2016 **7**:1-163. https://www.landbruksdirektoratet.no/no/reindriften/for-siidaandeler/publikasjoner/rapport-utfordringer-for-selvstyre-i-reindriftsnaringen
NOU 1984:18 Om samer rettsstilling
Ravna, Øyvind: Same- og reindriftsrett. Gyldendal 2019
Ravna Øyvind: Samerett og samiske rettigheter i Norge. Gyldendal juridisk. 2012 148-173. https://uit.no/Content/323585/Samerett%20og%20samiske%20rettigheter%20i%20Norge,%20i%20Hav,%20fisk%20og%20urfolk%20(2012).pdf
Ravna, Øyvind: Rettsutgreining og bruksordninger i reinbeiteområder 2008
Solem, E: Lappiske rettstudier 1933
Strøm-Bull, K: Studier i reindriftsrett 1996
Tønnesen, S: Retten til jorden i Finnmark 1972